

ФОНД АКТИВНИ ГРАЖДАНИ БЪЛГАРИЯ ПО ФМ НА ЕИП 2014-2021 г.

Фондация „Български адвокати за правата на човека“, в партньорство с Българския хелзинкски комитет, изпълнява тригодишен проект „Международните правозащитни стандарти на фокус“ с финансова подкрепа, предоставена от Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство.

ЕЛЕКТРОННО ИЗДАНИЕ

БЮЛЕТИН

СЪДЕБНА ПРАКТИКА ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Брой 53, октомври 2020 г.

В настоящия петдесет и трети бюлетин „Съдебна практика по правата на човека“ ще намерите кратки резюмета на останалата част от решенията, постановени през октомври 2020 г. от Европейския съд по правата на човека („ЕСПЧ“) по дела срещу други държави, анотации на останалата част от решенията на ЕСПЧ по дела срещу България, както и диспозитивите или анотации на останалата част от решенията на Съда на Европейския съюз по дела, касаещи права на човека, от същия месец.

Бюлетинът излиза в електронен вариант и се разпространява безплатно.

Съдържание

1.	ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ	3
2.	ЗАБРАНА НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНОШЕНИЕ	4
3.	ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ	11
4.	ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС И ПРЕЗУМПЦИЯ ЗА НЕВИНОВНОСТ	12
5.	ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ	21
6.	СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ	26
7.	ДРУГИ ПРАВА	32

Амбицията на фондация „Български адвокати за правата на човека“ е този бюлетин да достига до максимално широк кръг представители на юридическата професия и да ги подпомага в работата им по прилагане на европейските правозащитни стандарти в България.

1. ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

След отказа на прокуратурата да образува наказателно производство срещу полицаите, които според жалбоподателя са го подложили на третиране в нарушение на чл. 3 от Конвенцията при ареста му, и като се има предвид, че този отказ не е подлежал на съдебен контрол, той е трябвало да е наясно, че разследване по оплакванията му не е предприето и няма реални шансове да бъде предприето в бъдеще, поради което 6-месечният срок за подаване на жалба пред Съда в Страсбург е започнал да тече и е пропуснат.

Що се отнася до твърдението на жалбоподателя за малтретиране поради начина, по който е извършен обискът му с пълно разсъбличане, и липсата на разследване по това твърдение, въпросното следствено действие е трябвало да бъде, и в действителност е било, предмет на проверка в съдебния процес по обвинението срещу него. При това положение той е имал основание да изчака приключването му, преди да сезира Съда, и по отношение на този аспект на оплакването му 6-месечният срок е спазен.

Решение по делото [Bokhonko v. Georgia \(no. 6739/11\)](#)

Виж по-долу в раздел „Забрана на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение“.

2. ЗАБРАНА НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНОШЕНИЕ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ ПО ДЕЛА СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Въпреки детайлното изложение, което жалбоподателят е направил относно твърдения от него начин на провеждане на обиска му с разсъбличане и анално му претърсване, прокуратурата е отхвърлила оплакването с бланкетни мотиви и без да са проведени следствени действия. Постановлението не е подлежало на съдебен контрол. Предприетото по-късно разследване е започнало с неоправдано забавяне и не е довело до конкретни резултати. Така неефективността на първото разследване и забавянето на второто, заедно с тяхната обща продължителност, вече са засегнали потенциалната ефективност на възобновеното и все още висящо разследване. Твърденията на жалбоподателя не са били разгледани адекватно и в рамките на съдебния процес срещу него. Ето защо властите са нарушили процедурното си задължение по чл. 3 от Конвенцията да проведат ефективно разследване.

Наличните доказателства са недостатъчни, за да се установи извън разумно съмнение, че жалбоподателят е бил подложен на анално претърсване при описаните от него обстоятелства, поради което Съдът приема, че не е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията в материалния му аспект. Той подчертава обаче, че това се дължи в значителна степен на пропуски на

националните власти да проведат ефективно разследване.

Решение по делото [Bokhonko v. Georgia \(no. 6739/11\)](#)

Фактите: На 27 септември 2008 г. грузинската полиция получила оперативна информация, че жалбоподателят, украински гражданин, лети от Киев за Тбилиси и пренася незаконно придобити наркотици. Същия ден било образувано наказателно производство. Съгласно официалната версия за събитията, вечерта трима полицейски служители арестували жалбоподателя при излизането му от летището в Тбилиси. Обискирали го при условия на неотложност, без предварително съдебно разрешение, в една от стайте в административната зона на летището. Уведомили го за правата му, в т.ч. на обиска да присъстват независими свидетели, но той се отказал. Участвал преводач. Един от иззетите при обиска предмети бил жълт балон, съдържащ пликче с бяла субстанция, който бил изваден от ануса му. След претърсването бил задържан по подозрения за незаконно притежаване и пренасяне на наркотици. Според изложената от жалбоподателя версия за събитията той бил арестуван от няколко мъже. Ритнали го в стомаха и го отвели в стая на летището. Там бил обискиран, като по препоръка на полицаите се отказал от правото си да присъстват свидетели. Не му позволили да се свърже с консулската служба на Украйна. Ударили го по лицето, принудили го да се съблече и да прави коремни преси. Един от тях претърсил ануса му, като използвал ръкавица, а останалите му се присмивали и някои направили видеозапис с мобилните си телефони. След като не намерили нищо, го държали гол около 20 минути, ритали го и друг полицаи претърсил ануса му. Той се съпротивлявал и припаднал. Когато дошъл в съзнание, му казали, че от ануса му е

извадено пликче с наркотик. Той отрекъл да е носел такъв.

Жалбоподателят неколкратно се оплакал, че е бил малтретиран, и поискал медицински преглед, но без успех. На 13 октомври 2008 г. неговите адвокати сезирали прокуратурата с искане за наказателно преследване на полицейските служители, извършили ареста и обиска му, като твърдели, че той е бил подложен на физическа и психологическа злоупотреба и унижения, както и че са допуснати редица процедурни нарушения. На 17 октомври 2008 г. прокуратурата постановила отказ, който адвокатите обжалвали пред главния прокурор, но не получили отговор. В досъдебното и в съдебното производство по повдигнатото му обвинение жалбоподателят отново твърдял, че е бил малтретиран, както и че наркотикът е бил подхвърлен от полицаите. Съдът го признал за виновен и му наложил наказание 23 години лишаване от свобода. Въззивният съд потвърдил присъдата, а Върховният съд обявил касационната жалба за недопустима.

През октомври 2012 г. жалбоподателят подал оплакване за малтретирането му от полицията до грузинския обществен защитник. Жалбата му била препратена на прокуратурата, която започнала разследване, все още висящо към датата на решението на Съда.

Решението:

Твърдяното нарушение на чл. 3 Конвенцията

58. Жалбоподателят се оплаква, че при ареста и обиска му е бил подложен на физическо и психологическо малтретиране и че властите не са разследвали тези му твърдения. Поддържа, че начинът, по който е бил претърсен, съставлява нечовешко и унижително отношение по смисъла на чл. 3 от Конвенцията.

59-67. Правителството повдига възражение за недопустимост на оплакването поради пропускане на 6-месечния срок. След отказа на прокуратурата да образува наказателно производство по твърденията му за малтретиране, жалбоподателят трябвало да е

разбрал, че това средство за защита е неефективно. Жалбоподателят поддържа, че нарушението на чл. 3 от Конвенцията е продължаващо, тъй като все още не му е осигурено ефективно вътрешноправно средство за защита. Съдът разглежда възражението по отношение на всеки от двата аспекта на оплакването поотделно. Относно първия аспект – твърденията за физическо малтретиране при ареста и отказа на властите да ги разследват – той отбелязва, че жалбоподателят се е оплакал пред следствените органи, след което е поискал от прокуратурата разследване на действията на замесените полицаи и е подал оплаквания до инспектората към МВР, президента, обществен защитник и украинския консул, но без резултат. При тези обстоятелства и като има предвид, че отказът на прокурора от 17 октомври 2008 г. не е подлежал на съдебен контрол, Съдът счита, че с получаването му жалбоподателят е трябвало да е наясно, че разследване по оплакванията му не е предприето и няма реални шансове да бъде предприето в бъдеще, поради което 6-месечният срок е започнал да тече. Жалбата до Съда обаче е подадена едва през 2011 г. Съдът не се съгласява с твърдението на жалбоподателя, че съдебното производство срещу него е съставлявало ефективно средство за защита. Националният съд не е имал правомощие да разпорежи провеждане на разследване. По делото *Manukian v. Georgia* (по. 49448/08 (dec.), § 35) Съдът е приел, че съдебният процес срещу жалбоподателя не е бил в състояние да поправи пряко съществуващото положение и не съставлява ефективно средство за защита, което следва да бъде изчерпано. В настоящия случай няма основание за различен извод. Що се отнася до разследването, образувано след оплакването от 2012 г. до обществен защитник, с него жалбоподателят не е представил нова информация, която да налага преразглеждане на първоначалния 6-месечен срок (*Manukyuan v. Georgia* (dec.), по. 53073/07, § 32, с още препратки). Ето защо Съдът приема, че оплакването за физическо малтретиране при ареста и липса на разследване на тези действия е недопустимо поради неспазване на 6-месечния срок за подаване на жалба и трябва да бъде отхвърлено съгласно чл. 35, § 1 и § 4 от Конвенцията. Относно втория аспект на оплакването на

жалбоподателя – твърдението за малтретиране поради начина, по който е извършен обискът му с разсъбличане, и липсата на разследване по него – Съдът отбелязва, че въпросното следствено действие е трябвало да бъде, и в действителност е било, предмет на проверка в съдебния процес. Обстоятелството, че на 17 октомври 2008 г. прокуратурата е отхвърлила оплакванията, не е попречило на националните съдилища да ги разгледат в рамките на съдебното производство срещу жалбоподателя. При това положение той е имал основание да изчака приключването му, преди да сезира Съда. Следователно по отношение на втория аспект срокът по чл. 35, § 1 от Конвенцията е спазен и възражението на правителството трябва да бъде отхвърлено. Съдът обявява оплакването по чл. 3 в тази му част за допустимо.

68-69. По съществуването на оплакването жалбоподателят поддържа, че обискът му е бил проведен по уронващ неговото човешко достойнство начин – в присъствието на няколко полицейски служители, които му се присмивали и записвали с мобилните си телефони, като бил принуден да се съблече напълно и бил подложен на анално претърсване от неоторизирано лице, без участието на експерт. Въпреки сериозния характер на твърденията му, не било проведено ефективно разследване. Правителството оспорва версията на жалбоподателя. На претърсването присъствали само трима полицейски служители от мъжки пол и преводач. Не било необходимо да се извика експерт, тъй като не се налагала никаква медицинска интервенция. На ануса на жалбоподателя била направена визуална проверка от оторизиран разследващ служител в съответствие с националния закон. Не била упражнена принуда, тъй като той изпълнил доброволно инструкциите. Според правителството страданието, което той твърди, че е претърпял, не достига прага, изискван за да попадне в приложното поле на чл. 3 от Конвенцията. По отношение на процедурния аспект на оплакването правителството се позовава на висящото разследване.

70-71. Предвид противоречието между версиите на страните за провеждането на обиска Съдът намира за подходящо да

разгледа първо твърдението за липса на адекватно разследване. Той напомня, че принципите относно процедурното задължение на държавата по чл. 3 от Конвенцията да разследва твърденията за изтезания и лошо третиране, са обобщени наскоро в решенията по делата *Jeronovičs v. Latvia* ([GC], no. 44898/10, §§ 103-07) и *Bouyid v. Belgium* ([GC], no. 23380/09, §§ 114-23).

72. Съдът намира, че в съвкупността си твърденията на жалбоподателя са представлявали защитимо оплакване за малтретиране, което поражда за държавата процедурното задължение по чл. 3 от Конвенцията да проведе ефективно разследване (срв. *O.R. and L.R. v. the Republic of Moldova*, no. 24129/11, § 60; също и *Valašinas v. Lithuania*, no. 44558/98, § 117, и *Yankov v. Bulgaria*, no. 39084/97, § 110, според което дори еднократен обиск с разсъбличане може да съставлява унижително отношение поради начина, по който е извършен, особено когато се цели унижаване).

73-74. По въпроса дали в действителност е било проведено разследване Съдът отбелязва, че въпреки детайлното изложение, което жалбоподателят е направил относно твърдения от него начин на провеждане на обиска му с разсъбличане и аналното му претърсване, повторено и от адвокатите му в подаденото на 13 октомври 2008 г. оплакване, прокурорът го е отхвърлил с бланкетни мотиви и без да са проведени следствени действия. Заклучил е просто, че тъй като е проведен обиск с разсъбличане, а не претърсване на тялото, законовите изисквания са били спазени. Жалбата срещу постановлението за отказ е останала без отговор и не е имало възможност за съдебен контрол. Ето защо Съдът приема, че по оплакванията на жалбоподателя не е било проведено разследване, което да отговаря на изискванията на Конвенцията. Този извод не се променя от висящото разследване, на което се позовава правителството, тъй като то е започнало с неоправдано забавяне, за което не е дадено обяснение, и не е довело до конкретни резултати. Така неефективността на първото разследване и забавянето на второто, заедно с тяхната обща продължителност, вече са засегнали потенциалната ефективност на възобновеното разследване. Изложеното

води Съда до заключение, че разследването не е било ефективно по смисъла на чл. 3 от Конвенцията (*Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania* [GC], no. 41720/13, § 171; *Gogvadze v. Georgia* [Committee], no. 40009/12, § 52, с по-нататъшни препратки).

75-79. Съдът отбелязва, че в повечето случаи горното би било достатъчно за да се установи нарушение на процедурното задължение по чл. 3 за провеждане на ефективно разследване, но в настоящия случай той намира за необходимо да провери и дали развитието на съдебното производство срещу жалбоподателя би могло да повлияе на преценката му по въпроса. Вярно е, че съдилищата са били длъжни само да проверят дали при обиска са получени доказателства посредством нечовешко и/или унижително третиране, без да имат правомощие да потърсят отговорност от извършителя, ако установят, че е така. Не е изключена обаче възможността такъв извод на съда да доведе до отделно производство срещу извършителя. Съдът смята, че във всички случаи потенциалната възможност съдебният процес срещу жалбоподателя да доведе до установяване на относимите към претърсването факти и идентифициране на отговорните лица е достатъчно основание развитието на съдебното производство да бъде взето предвид при проверката на оплакването за неизпълнение на процедурните задължения по чл. 3. Като са достигнали до извод, че медицинските доказателства не подкрепят твърденията на жалбоподателя, съдилищата са пропуснали факта, че компетентните органи са отхвърлили поне две негови молби за медицински преглед. Също така, съдилищата са се фокусирали върху физическия аспект на твърдяното малтретиране и са игнорирали психическото въздействие, което то може да е имало върху него. При това те в никакъв момент не са проверили дали обискът с разсъбличане е бил приложен като крайна мярка, нито дали е бил извършен от обучени лица и с надлежна грижа за личната сфера и достойнството на жалбоподателя (цитираните *Yankov*, § 100, и *Valašinas*, § 117; също и *Wainwright, v. the United Kingdom*, no. 12350/04, § 42). Тези елементи обаче са били от решаващо значение за преценката дали третирането, на което той е бил подложен, е в съответствие с

чл. 3 (*Wiktoro v. Poland*, no. 14612/02, § 53, с по-нататъшни препратки, и *Wainwright*, § 42) и Съдът смята, че е било необходимо да бъдат проверени по-детайлно, особено с оглед на обстоятелството, че обискът е бил проведен без предварително съдебно разрешение. Относимо е и обстоятелството, че националните съдилища са възприели версията на полицейските служители за фактите, и по-конкретно във връзка с аналогното претърсване на жалбоподателя, без да обсъдят несъответствията между показанията им в досъдебното и в съдебното производство. В досъдебното производство те не са споменали балонът да е бил изваден без проникване, с подаваща се връв. Протоколът за претърсването също е посочвал само жълт балон. Според Съда това е налагало допълнителна проверка, тъй като без връв изваждането на балона без проникване изглежда невъзможно. Нещо повече, балонът, със или без връв, е изчезнал от досието по делото, което е представлявало друго голямо затруднение и е изисквало, предвид всички обстоятелства, твърде деликатна преценка. Не на последно място, като са приели, че жалбоподателят не е доказал твърденията си за извършване на претърсването по унижителен начин, националните съдилища са възложили тежестта на доказване изцяло върху него, въпреки подробните му и последователни твърдения относно провеждането на обиска и пренебрегвайки обстоятелството, че неговите молби за медицински преглед и за разследване са били отхвърлени. Ето защо Съдът намира, че развитието на съдебното производство не може да промени извода му за липса на ефективно разследване на оплакванията на жалбоподателя по чл. 3. Въз основа на изложеното Съдът приема, че властите не са изпълнили задължението си да разследват твърденията за малтретиране вследствие на начина, по който е бил извършен обискът, и е налице нарушение на процедурния аспект на чл. 3 от Конвенцията.

80-83. Що се касае до твърдяното нарушение на чл. 3 в материалния му аспект Съдът отбелязва, че принципите, относими към съответствието на обиска с пълно разсъбличане с чл. 3 от Конвенцията са добре разработени в практиката му, макар и в затворнически контекст, и са обобщени по делата *Julin v. Estonia* (nos. 16563/08 и др., §

185) и *Frérot v. France* (no. 70204/01, §§ 36-38). Съдът напомня, че твърденията за третиране в нарушение на чл. 3 трябва да бъдат подкрепени с подходящи доказателства, при чиято преценка той възприема стандарт на доказване „извън разумно съмнение“, но това доказване може да следва от едновременното наличие на достатъчно убедителни, ясни и съгласувани изводи или също такива необорени фактически презумпции (цитираното *Bouyid*, §§ 82 и 83). В настоящия случай относимите факти са спорни. Съдът приема, че наличните доказателства са недостатъчни, за да се установи извън разумно съмнение, че жалбоподателят е бил подложен на анално претърсване при описаните от него обстоятелства. С оглед на това не може да се заключи, че обискът с разсъбличане сам по себе си е целял да го уплаши или унизи и/или че поради начина, по който е извършен, му е причинил болка или унижение до степен, в която страданието е достигнало необходимата от гледна точка на чл. 3 от Конвенцията тежест. Съдът подчертава обаче, че невъзможността да установи дали третирането на жалбоподателя при обиска е било в нарушение на чл. 3 се дължи в значителна степен на пропуската на властите да проведат ефективно разследване на твърденията му, в нарушение на техните процедурни задължения по тази разпоредба. В заключение Съдът приема, че не е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията в материалния му аспект.

Твърдяното нарушение на чл. 6 Конвенцията

84. Жалбоподателят поддържа, че правото му на справедливо гледане на делото е било нарушено, тъй като националните съдилища са приели и използвали получени посредством малтретиране доказателства, както и че наркотикът, за който се твърди, че е бил намерен при обиска му, не е бил негов, че присъдата му се основава на подхвърлени доказателства и че в това отношение не е могъл да упражни ефективно правата си. Оплаква се също така, че в цялото наказателно производство не му е било осигурено адекватно съдействие от преводач. Позовава се на чл. 6, § 1 и § 3, б. „е“ от Конвенцията.

85-88. По допустимостта на оплакването правителството преpraща към доводите си

по чл. 3 и поддържа, че жалбата е недопустима в частта ѝ, в която се твърди несправедливост на процеса поради използването на получени чрез малтретиране доказателства. Жалбоподателят не изразява становище по този въпрос. Съдът отбелязва, че липсата на допустимо оплакване по чл. 3 по принцип не е пречка той да разгледа основаните на чл. 6 твърдения на жалбоподателя за несправедливост на производството поради използването на получени чрез малтретиране доказателства (напр. *Mehmet Ali Eser v. Turkey*, no. 1399/07, § 40). Освен това оплакването на жалбоподателя по чл. 6, § 1 от Конвенцията касае твърдяната несправедливост на наказателното производство като цяло, включително недостатъчна обосновка на решенията на националните съдилища. Съдът обявява оплакванията на жалбоподателя по чл. 6, § 1 и § 3 от Конвенцията за допустими.

89-90. По съществуването на тези оплаквания жалбоподателят поддържа, че не е носел наркотици, когато е бил задържан, и че е бил подложен на малтретиране. Националните съдилища не обсъдили в достатъчна степен обстоятелствата около обиска му, игнорирани твърденията му за анално претърсване и във всеки случай използването на подхвърлени доказателства довело до несправедливост на процеса срещу него. Освен това поради липсата на адекватно съдействие от преводач в досъдебното и съдебното производство, не бил в състояние да разбира и да следи процесуалните действия. Правителството поддържа, че при наличната информация са съществували основания за спешен обиск, които са били преценени надлежно при последващия съдебен контрол върху това действие. В показанията си тримата полицейски служители и преводачът, участвали в обиска, потвърдили, че у жалбоподателя е намерен наркотик. Доводите му били разгледани от съдилищата и отхвърлени мотивирано. От самото начало на производството му бил осигурен преводач и устен и писмен превод на документите по делото и той в никакъв момент не се оплакал от качеството му. Правителството признава, че качеството на превода по време на обиска и при прехвърлянето на жалбоподателя в мястото за временно задържане е под въпрос, но това

нямало решаващо отражение върху справедливостта на производството като цяло.

91-93. Съдът напомня, че чл. 6 не установява конкретни правила относно допустимостта на доказателствата и този въпрос се урежда главно от националния закон. Ето защо по принцип задачата на Съда не е да прецени допустимостта на определени доказателства – например получените незаконосъобразно съгласно вътрешното право, а да отговори на въпроса дали производството като цяло е било справедливо, включително начинът, по който са събрани доказателствата (напр. *Jalloh v. Germany* [GC], no. 54810/00, §§ 94 и 95). Това включва проверка на твърдяната незаконосъобразност и, когато става въпрос за нарушение на друго право по Конвенцията, естеството на установеното нарушение (напр. *Gäfgen v. Germany*, 22978/05, § 163). При проверката дали производството като цяло е било справедливо Съдът трябва да прецени дали е било зачетено правото на защита и по-специално дали на жалбоподателя е била осигурена възможност да оспори истинността на доказателствата и да се противопостави на използването им. Трябва да вземе предвид и качеството на доказателствата, включително дали обстоятелствата, при които са събрани, хвърлят съмнение върху тяхната надеждност или достоверност (напр. *Kobiashvili v. Georgia*, no. 36416/06, §§ 61-65 и 73). Тежестта на доказване носи прокуратурата и всяко съмнение следва да бъде в полза на обвиняемия (*Ajdarić v. Croatia*, no. 20883/09, § 35, с по-нататъшни препратки). „Специално внимание следва да се обърне на използването в наказателния процес на доказателства, получени в нарушение на чл. 3. Използването на такива доказателства, събрани в нарушение на едно от фундаменталните и абсолютни права по Конвенцията, винаги поставя сериозни проблеми относно справедливостта на производството, дори ако те не са били решаващи за присъдата (*El Haski v. Belgium*, no. 649/08, § 85, с по-нататъшни препратки).“

94-95. Съдът отбелязва, че в настоящия случай присъдата на жалбоподателя се е основавала главно на иззетото при обиска веществено доказателство – наркотика, и на показанията на провешите го полицейски

служители и присъствалия преводач. Следователно оценката на тези доказателства, и по-специално на начина на получаването им, е била от ключово значение за справедливостта на производството като цяло (цитираното *Kobiashvili*, § 60, с по-нататъшни препратки). Съдът посочва, че твърдението на жалбоподателя е двояко: първо, че претърсването е проведено по нечовешки и унижителен начин и следователно основното доказателство – наркотикът, е получено чрез малтретиране; второ, че наркотикът е бил подхвърлен от полицията и че националните съдилища не са обсъдили надлежно неговите твърдения в това отношение. Съдът отбелязва, че е останало неясно дали жалбоподателят твърди, че наркотикът е иззет в резултат на анално претърсване или че е бил подхвърлен, но във всички случаи между страните няма спор, че той е бил обискиран с пълно разсъбличане. Също така, в съдебното производство прокуратурата е поддържала, че наркотикът е изваден от ректума му по време на претърсването. Следователно националните съдилища е трябвало да разгледат подробно поне първия аспект на твърдението му, а именно че вещественото доказателство е получено чрез малтретиране и поради това е недопустимо.

96-97. Съдът напомня, че не е намерил достатъчно доказателства, за да установи нарушение на материалния аспект на чл. 3 от Конвенцията. Както той е подчертал и по-горе обаче, тази липса на доказателства е свързана със заключението му относно процедурния аспект на чл. 3, че в наказателния процес срещу жалбоподателя националните съдилища не са разгледали надлежно неговите възражения за незаконосъобразност на извършеното претърсване и за нечовешкия му и унижителен характер. Според Съда този извод е относим в същата степен и при преценката му във връзка с оплакването по чл. 6, § 1 от Конвенцията. Жалбоподателят е обосновал *prima facie* твърдението си по отношение на потенциално полученото чрез малтретиране веществено доказателство. Присъдата срещу него се е базирала на това доказателство и няма други доказателства, които да са достатъчно убедителни сами по себе си. Като не са обсъдили надлежно твърденията за анално претърсване на жалбоподателя и за начина

на провеждане на обиска с разсъбличане, националните съдилища са пропуснали да проверят основното му възражение за незаконосъобразност на използването на събраните в резултат на това доказателства. По този начин те не са проверили качеството на доказателствата и дали обстоятелствата, при които са получени, хвърлят съмнение върху тяхната надеждност и достоверност (напр. *Mehmet Duman v. Turkey*, no. 38740/09, §§ 45-46). Вярно е, както посочва правителството, че обстоятелствата, при които е проведен обискът, са били предмет на последващ съдебен контрол в отделно производство. Съдът обаче вече е приемал (цитираното *Kobiashvili*, §§ 67-69), че този контрол не е подходящ и достатъчен за установяване на обстоятелствата при претърсването и за оспорване на истинността и надеждността на доказателствата.

98-99. В обобщение Съдът приема, че твърденият начин, по който са получени ключовите доказателства, би могъл да хвърли съмнение върху тяхната надеждност и достоверност. Предвид важността на тези доказателства той счита, че недостатъчният съдебен контрол върху начина, по който жалбоподателят твърди, че е проведен обискът с разсъбличане – и по-специално пропускът на националните съдилища да проверят в достатъчна степен твърденията му за неговия нечовешки и унижителен характер – и неубедителността на подкрепящите доказателства са имали за общ ефект непоправимо нарушаване на справедливостта на съдебния процес като цяло. С оглед на този извод Съдът намира, че не е необходимо да преценява дали националните съдилища е трябвало да разгледат и твърдението на жалбоподателя, че наркотикът е бил подхвърлен. Следователно е налице нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията.

100-104. Що се касае до оплакването на жалбоподателя във връзка с осигурения му превод Съдът напомня, че принципите, относими към правото на безплатно ползване услугите на преводач, са обобщени по делото *Hermi v. Italy* [GC] (no. 18114/02, § 69-71). По отношение на приложението им в настоящия случай той отбелязва, на първо място, че пред националните съдилища и пред него жалбоподателят не е твърдял, че

не владее достатъчно добре руски език, на какъвто му е бил осигурен превод. Няма данни също така той или някой от неговите адвокати да е възразявал, формално или неформално, срещу качеството на превода по време на съдебния процес. Във вътрешното производство жалбоподателят е твърдял, че не е получил писмен превод на обвиненията в кратък срок след задържането му. В тази връзка първоинстанционният съд е приел, че не е изяснено дали жалбоподателят е получил копие от постановлението за привличането му като обвиняем на език, който разбира. При липсата на обяснение от страна на правителството, Съдът не вижда причина да приеме друго. Независимо от това, предвид факта, че скоро след привличането жалбоподателят и неговите адвокати са представили подробни възражения, с които са оспорили основните аспекти на обвинението и са изложили алтернативна версия на фактите, Съдът приема, че жалбоподателят е разбирал в достатъчна степен в какво е обвинен и на какви основания (напр. цитираното *Hermi*, § 70). Съдът отбелязва също така, че съгласно предоставените му материали, на всички основни етапи на производството жалбоподателят е разполагал с услугите на преводач – при ареста и обиска, при привличането му като обвиняем, когато обвиненията са му били преведени устно, при разпита му. Изпратен му е бил писмен превод на обвинителния акт и уведомяването за приключване на досъдебното производство, но той е отказал да го приеме. Копие от обвинителния акт е получил по-късно, при започване на съдебния процес, в хода на който не се спори, че е ползвал услугите на преводач. В светлината на горното и като взема предвид, че Конвенцията не изисква писмен превод на всички официални документи и че устният превод може да удовлетвори изискванията ѝ (напр. цитираното *Hermi*, § 70), Съдът приема, че в настоящия случай жалбоподателят е получил подходяща езикова помощ, която му е позволила да участва адекватно в производството. Ето защо Съдът стига до извод, че не е налице нарушение на чл. 6, § 1 и § 3, б. „е“ от Конвенцията.

3. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Извършено е нарушение на чл. 5, § 3 от Конвенцията поради липсата на изложени относими и достатъчни съображения за изводите на съдилищата, че има риск жалбоподателят да се укрие или да извърши друго престъпление, с които те са обосנוвали задържането му под стража в течение на близо пет месеца, както и поради липсата на проявено от властите специално усърдие при провеждането на производството. Съдът не приема довода на жалбоподателя, че е отсъствало обосновано подозрение за извършено престъпление.

Съдът се позовава на заключението си по делото *Стайков срещу България* (n° 49438/99, §§ 107-110) и приема, че след като е бил оправдан, жалбоподателят е могъл да предяви иска по чл. 2, ал. 1, т. 3 от ЗОДОВ и да получи обезщетение за претърпените в резултат на нарушението на чл. 5, § 3 вреди, поради което не е налице нарушение на чл. 5, § 5 от Конвенцията.

Решение по делото [Maksim Savov c. Bulgarie](#) (n° 28143/10)

По основаното на чл. 5, § 3 от Конвенцията оплакване на жалбоподателя, че след задържането му не е бил своевременно изправен пред съдия, Съдът установява нарушение, като приема, че макар и 24-часовото му полицейско задържане и 72-часовото му задържане от прокуратурата да са постановени по две различни наказателни производства, обстоятелствата сочат, че в действителност става въпрос за един-единствен общ период на задържане, след който той е бил освободен, без да бъде изправен пред съдия. Доказателствата, на които прокуратурата е основала решението си за освобождаването му, са били събрани още през първите 26 часа и правителството не е обяснило защо е бил освободен едва три дни по-късно.

Съдът установява и нарушение на чл. 5, § 4 поради липсата към 2010 г., когато жалбоподателят е бил задържан и когато го е сезирал, както на изрично предвидена в НПК възможност за съдебен контрол относно законосъобразността и необходимостта на задържането от прокуратурата за срок до 72 часа, така и на достатъчно установена практика на българските съдилища да приемат подобни жалби, основани пряко на чл. 5, § 4 от Конвенцията.

Решение по делото [Marin Yosifov c. Bulgarie](#) (n° 5113/11)

4. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС И ПРЕЗУМПЦИЯ ЗА НЕВИНОВНОСТ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Съдът установява нарушение на презумпцията за невинност (чл. 6, § 2 от Конвенцията). При произнасянето си по определената на жалбоподателя мярка за неотклонение националният съд е изложил мотиви, изразяващи категорично убеждение, че той е извършил престъплението, в което е обвинен, без това да е установено с присъда.

Решение по делото [Maksim Savov c. Bulgarie \(n° 28143/10\)](#)

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Съдът установява нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията. Присъдата на жалбоподателя се е основавала главно на вещественото доказателство, изето при обиска му с пълно разсъбличане, и на показанията на присъствалите. Твърденият начин, по който са получени ключовите доказателства, би могъл да хвърли съмнение върху тяхната надеждност и достоверност. Предвид важността на тези доказателства, недостатъчният съдебен контрол върху начина, по който жалбоподателят твърди, че е

проведен обискът – и по-специално пропускът на съдилищата да проверят в достатъчна степен твърденията му за неговия нечовешки и унизителен характер – и неубедителността на подкрепящите доказателства са имали за общ ефект непоправимо нарушаване на справедливостта на съдебния процес като цяло.

Не е налице нарушение на чл. 6, § 1 и § 3, б. „е“ от Конвенцията. Не е изяснено дали жалбоподателят е получил копие от постановлението за привличането му като обвиняем на език, който разбира, но предвид факта, че скоро след привличането той и адвокатите му са представили подробни възражения, Съдът приема, че е разбирал в достатъчна степен обвиненията срещу него и основанията за тях. На всички основни етапи на производството са му били осигурени услугите на преводач.

Решение по делото [Bokhonko v. Georgia \(no. 6739/11\)](#)

Виж по-горе в раздел [„Забрана на изтезанията и нечовешкото или унизително отношение“](#).

Съдът установява нарушение на чл. 6, § 1 и § 3 от Конвенцията. На жалбоподателя не е бил осигурен достъп до адвокат по време на задържането му в полицията, когато е бил подложен на неформален разпит и е било извършено претърсване и изземване в дома му. Бил е лишен от важни процесуални гаранции и от възможността да се противопостави ефективно на събирането и използването на решаващи доказателства. Конкретните му и подробни аргументи относно истинността, достоверността и качеството на доказателствата, въз основа на които е осъден за свързано с тероризъм престъпление и му е наложено най-тежкото наказание, предвидено от турския закон, не са получили адекватен отговор от националните съдилища, които или изобщо не са се занимали с тях, или са ги отхвърлили, без да изложат достатъчно мотиви. Постановилият присъдата съд не е изпълнил задължението си да се мотивира и по въпроса дали (и защо) жалбоподателят е признат за виновен в опит за взрив, въпреки че осъждането му и наложеното му наказание се опират в значителна степен на замесването му в този опит.

Решение по делото [Ayetullah Ay v. Turkey \(nos. 29084/07, 1191/08\)](#)

Фактите: През октомври 2004 г. жалбоподателят бил задържан в рамките на операция срещу незаконната организация ПКК/Конгра Гел. Срещу него били внесени два обвинителни акта – съответно през февруари 2005 г. и януари 2006 г. – за действия срещу единството на турската държава, насочени към откъсване на части от територията ѝ от нейния контрол. Първият от тях съдържал три обвинения: за убийството на двама

полицаи на контролно-пропускателен пункт, за въоръжена атака срещу команден пункт на батальон в Хани, Диарбекир, и за насилствено отнемане от М.Ç на личната му карта и на мобилен телефон („телефон № 4“), който впоследствие бил намерен при претърсването, извършено в дома на жалбоподателя в деня на задържането му. Вторият обвинителен акт бил внесен по време на съдебния процес срещу него, след като при направен му в затвора личен обиск били открити кодирани ръкописни бележки и въз основа на тях било извършено второ претърсване в дома му, където били намерени пластични експлозиви, оборудване за изработване на бомби, пистолет и патрони. Производството по това второ обвинение било присъединено към първоначалното дело срещу жалбоподателя. В становището си по съществото на делото прокурорът посочил сред дейностите и нападенията, извършени и организирани от жалбоподателя за ПКК, и опит за задействане на взривно устройство по време на парада за Деня на победата на 30 август 2004 г. посредством SIM карта и друг мобилен телефон („телефон № 2“), закупени от него с личната карта на М.Ç., и поискал той да бъде осъден и за него.

Първоинстанционният съд оправдал жалбоподателя за убийството на двамата полицаи и въоръженото нападение в Хани поради липса на достатъчно доказателства, но го признал за виновен по останалите обвинения за действия срещу единството на турската държава, като се основал и на факта, че SIM картата, закупена с личната карта на М.Ç., е използвана за взривното устройство, открито и обезвредено в Деня на победата. Жалбоподателят бил осъден на доживотен затвор без право на условно предсрочно освобождение. Касационният съд потвърдил присъдата.

Решението:

86-108. Жалбоподателят твърди, че е нарушено правото му на справедливо гледане на делото, и прави редица оплаквания, основани на чл. 6, § 1 и § 3, (a), (b) и (c) от Конвенцията, които Съдът обобщава в предварителните си бележки по-долу и които правителството оспорва.

109-114. Относно предмета на делото Съдът припомня, че не е негова задача да изследва дали доказателствената стойност на събраните по делото материали е била достатъчна за осъждане или оправдаване по дадено обвинение. Доколкото може да се разбира, че правителството черпи доводи от някои от документите, които представя, той отбелязва, че в настоящия случай националният съд не само е оправдал жалбоподателя за убийството на двамата полицаи, но и е приел за незаконен и е изключил от доказателствата тайно направения запис на неформалния му разпит в полицията, по време на който според властите признал това деяние. Във всеки случай добре установената практика на Съда е, че лице, подало пред него жалба с оплаквания по чл. 6 от Конвенцията, не може да се счита за жертва на твърдените нарушения по смисъла на чл. 34, ако наказателното производство е приключило с оправдателна присъда, с изключение на оплаквания относно продължителността на това производство или презумпцията за невинност. По същия начин Съдът трябва да се въздържа от оценка на всички доказателства, които не са били разгледани по време на процеса, като представения от правителството „регистър“ на членовете на терористичната организация, който съдържа името на жалбоподателя. Този документ е бил открит след приключването на производството пред първата инстанция и Касационният съд също не се е позовал на него. С оглед на изложеното проверката на Съда по отношение на твърдяното нарушение на чл. 6 от Конвенцията следва да се ограничи до осъдителната част на присъдата на жалбоподателя.

115-122. Съдът прави предварителните бележки, че по същество значителна част от оплакванията в жалбата пораждаат различни, но взаимосвързани въпроси относно: 1) пороци при събирането на доказателства; 2) използването на такива недостоверни и (според жалбоподателя) изфабрикувани доказателства; 3) пропуск на националните съдилища да приложат необходимите процесуални гаранции по отношение на такива доказателства и да отговорят на възраженията му във връзка с тях; 4) пропуск да бъдат надлежно разгледани неговите твърдения, доводи и доказателства,

и да му бъде предоставена или прочетена в хода на съдебното следствие информация от някои материали по делото; 5) липса на адекватно изложени мотиви за осъждането му на най-тежкото наказание според турското наказателно право (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*, no. 919/15, § 211). Предвид преплитащите се по своето естество оплаквания относно събирането, оценката и годността на различните доказателства и въпроса за процесуалните гаранции на различните фази в производството, както и фактическата сложност на припокриващите се процесуални действия, довели до откриването на такива доказателства, Съдът намира за уместно да разгледа тези оплаквания по отношение на всяко едно доказателство и в хронологичен ред, както следва: най-напред оплакванията, свързани със събирането на доказателства и процесуалните гаранции при разследването, които се отнасят до а) твърдения отказ на достъп до адвокат по време на задържането на жалбоподателя от полицията и б) първото претърсване в дома му; след това оплакванията относно събирането и проверката на а) бележките, открити в затвора, б) второто претърсване на апартамента и в) процесуалните гаранции в този контекст; накрая, направената от първоинстанционния съд оценка по отношение на а) телефон № 4, за който се твърди, че е намерен при първото претърсване, б) телефон № 2 и в) неразривно свързаните въпроси относно задължението на националните съдилища да разгледат надлежно представените пред тях твърдения, доводи и доказателства и да постановят мотивирани решения. Съдът обобщава, че ще пристъпи към подробно разглеждане по отношение на различните категории доказателства, за да установи дали са събрани и ценени по справедлив начин (вж. *Mirilashvili v. Russia*, no. 6293/04, § 173), и посочва, че при това разглеждане, както и за целите на по-широката преценка на цялостната справедливост на наказателното производство срещу жалбоподателя, ще вземе предвид, където е уместно, останалите му оплаквания, свързани с неговото право на защита: а) че първоинстанционният съд не е призовал свидетели, които са могли да дадат показания в негова полза, и б) че не е могъл да упражни ефективно правото си на защита поради

отказа на администрацията на затвора да му предостави някои документи от досието по делото и измененията в характера и основанията на обвинението срещу него след внасянето им с обвинителен акт. Следователно, въпреки че всяко от оплакванията по чл. 6, §§ 1 и 3(с) и (d) от Конвенцията принципно би могло да повдигне отделен въпрос за нарушение, в настоящия случай е подходящо конкретните твърдения за нарушение да се разгледат като свързани с аспекти на общата справедливост на производството, при същевременно надлежно отчитане на гаранциите, предвидени в чл. 6, § 3 от Конвенцията (*Navalnyy and Ofitserov v. Russia*, nos. 46632/13, 28671/14, § 102 *in fine*).

123-130. Съдът напомня установените в практиката му общи принципи в разглежданата материя. По правило и при условие че производството като цяло е било справедливо, както изисква чл. 6 от Конвенцията, тежестта, която националните съдилища придават на конкретни доказателства или на представени пред тях констатации или оценки, са въпроси от тяхната компетентност, освен ако и доколкото тези съдилища може да са нарушили защитени от Конвенцията права и свободи или изводите им могат да се приемат за произволни или явно неразумни (*Moreira Ferreira v. Portugal* (no. 2) [GC], no. 19867/12, § 83, и *Nemtsov v. Russia*, no. 1774/11, § 92). Следователно задачата на Съда съгласно чл. 6 е да установи дали производството като цяло е било справедливо, включително начинът, по който са били събрани доказателствата. Член 6 гарантира правото на справедливо гледане на делото, но не предвижда никакви правила относно допустимостта на доказателствата като такива, която е предмет на регулиране от националното право (*López Ribalda and Others v. Spain*, nos. 1874/13, 8567/13, § 149). Съдът отбелязва обаче, че има разлика между допустимостта на доказателствата (т.е. какви доказателства могат да бъдат представени пред съответния съд) и правото на защита по отношение на доказателства, които вече са представени пред него (*SA-Capital Oy v. Finland*, no. 5556/10, § 74, и препратките там). От своя страна вторият въпрос – дали правото на защита е надлежно осигурено във връзка с приетите доказателства, е различен от този

за последващата им оценка от съда след приключване на производството. Следователно от гледна точка на правото на защита въпроси по чл. 6 могат да възникнат по отношение на това дали доказателствата, представени в полза на подсъдимия или срещу него, са събрани по такъв начин, че да се осигури справедлив процес (*Horvatić v. Croatia*, no. 36044/09, § 78, и *Barim v. Turkey* (dec.), no. 34536/97). При преценката дали производството като цяло е било справедливо, трябва да се държи сметка за зачитането на правото на защита. По-специално трябва да се изследва дали на жалбоподателя е била предоставена възможност да оспори истинността на доказателствата и да се противопостави на тяхното използване. Освен това трябва да се прецени качеството на доказателствата, включително дали обстоятелствата, при които са събрани, поставят под съмнение тяхната надеждност или достоверност. Правото на справедлив съдебен процес не може да се счита за ефективно, ако исканията и становищата на страните не бъдат наистина „изслушани“, т.е. надлежно разгледани от съда. Съдът е приемал, че националните съдилища нарушават задълженията си по чл. 6, § 1 от Конвенцията, когато игнорират конкретен, относим и важен аргумент, наведен от обвиняемия. Освен това съгласно установената му практика, отразяваща принцип, свързан с доброто правораздаване, решенията на съдилищата трябва да излагат надлежно мотивите, на които се основават (цитираното *Moreira Ferreira* (no. 2), § 84). Това задължение предполага, без да се изисква подробен отговор на всеки аргумент, че страните в съдебното производство могат да очакват да получат конкретен и изричен отговор на аргументите, които са решаващи за изхода на производството. Общите изисквания за справедливост, съдържащи се в чл. 6, се прилагат за всички наказателни производства, независимо от вида престъпление, и не може да става дума за смекчаване на правото на справедлив съдебен процес поради единствената причина, че се касае за заподозрени в тероризъм. Съдът счита, че в тези предизвикателни времена е крайно важно договарящите държави да показват своята обвързаност с правата на човека и върховенството на закона, като осигурят зачитане, *inter alia*, на

предвидените в чл. 6 от Конвенцията гаранции (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], nos. 50541/08 и др., § 252).

131-138. Относно твърдението на жалбоподателя, че по време на задържането му в полицията не е имал възможност да ползва адвокатска помощ, Съдът напомня, че своевременният достъп до адвокат е важен, за да компенсира уязвимостта на задържаните заподозрени, ефектът от която се усилва поради тенденцията законодателството в областта на наказателното производство да става все по-сложно, особено по отношение на правилата за събиране и използване на доказателствата. Правото на адвокатска помощ допринася и за предотвратяването на съдебни грешки. Съдът отбелязва, че правото на жалбоподателя на достъп до адвокат е възникнало в деня и часа на задържането му, и не намира за необходимо да изясни противоречията, породени от наличието на два протокола, съставени от едни и същи полицаи, в които са отразени различни моменти на осигуряване присъствието на адвокат. При всички положения на жалбоподателя не е бил предоставен достъп до адвокатска помощ при задържането му – преди, по време или след оспореното претърсване и изземване, извършено същия ден, при което е бил намерен мобилният телефон. Като отбелязва безпокойствата на жалбоподателя относно претърсването на дома му (повечето от които биха могли да бъдат смекчени, ако той беше подпомогнат от адвокат), и като подчертава важната роля, която адвокатът на обвиняемия може да изиграе като „страж на процесуалната редовност“ (*Ensslin, Baader u Raspe v. Germany*, nos. 7572/76 и др., решение на Комисията от 8.07.1978 г.), Съдът намира, че отсъствието на защитника при претърсването представлява сериозен процесуален недостатък, способен да подкопае цялостната справедливост на производството срещу жалбоподателя. Освен това от протокола за претърсването следва, че полицията е провела неформален разпит на жалбоподателя след ареста му, но преди да бъде претърсен домът му, в хода на който той е съобщил адреса си. Съдът потвърждава своята практика, че всеки разговор между заподозряно в престъпление задържано лице и полицията трябва да се третира като

официален контакт и не може да се характеризира като неформален разпит или интервю, както е посочено в протокола (*Titarenko v. Ukraine*, 31720/02, § 87). Няма и индикации жалбоподателят да се е отказал валидно от правото си да бъде подпомоган от адвокат при този разговор (*mutatis mutandis, Pavlenko v. Russia*, № 42371/02, § 111). Последниците от описания сценарий се влошават допълнително от пълната липса на упражнен съдебен контрол по въпроса. Аргументите на жалбоподателя в това отношение не са били обсъдени и не са получили отговор.

139-150. По твърдението на жалбоподателя, че в деня на задържането му полицията е извършила две поредни претърсвания на дома му, Съдът припомня, че по принцип провеждането на няколко претърсвания в едно и също помещение не противоречи на принципите на справедливия процес, при условие че всяко от тях отговаря на минималното изискване лицето, срещу което се води наказателното производство, да получи адекватна възможност да присъства (*Lisica v. Croatia*, no. 20100/06, § 56). Вижда се обаче, че без да са посочени никакви причини, на жалбоподателя не е било разрешено да присъства на второто претърсване, в хода на което е открит телефон № 4. Освен това съгласно действащите към онзи момент вътрешноправни разпоредби заповедта за претърсване като общо правило е трябвало да бъде издадена от съдия. При изключителни обстоятелства, когато забавянето би навредило на разследването, прокурорите или полицейските служители с определен ранг имат право да извършат претърсване, при условие че представят съответната заповед за одобрение от съдия в рамките на 24 часа. Съдът отбелязва, че в случая заповедта за претърсване, издадена от полицейски началник, е съдържала оскъдни мотиви, без индивидуално обсъждане на фактите по делото, което не е достатъчно да обоснове изключителност на ситуацията. Съдът намира за важен факта, че заповедта е изпълнена в нарушение и на друга законоустановена процесуална гаранция – присъствието на двама независими свидетели, което е било от особено значение в случая, предвид твърдението на жалбопо-

дателя, че телефон № 4 е подхвърлен от полицаите. Освен това, когато на следващия ден по искане на полицията компетентният съд е одобрил претърсването, той е отбелязал в решението си, че не са били открити данни за престъпление. В решението не се споменава изземване на телефон № 4. С оглед на изложеното Съдът прави заключението, че е хвърлено сериозно съмнение върху надеждността и достоверността на доказателствата, за които се твърди, че са били открити. От решаващо значение е, че първоинстанционният съд не е разгледал нито един от тези въпроси, въпреки многократните възражения на жалбоподателя, а само е посочил в мотивите на присъдата, че телефон № 4 е бил открит по време на претърсването, проведено в съответствие със „закона и предписаните процедури“ съгласно издадената на 6 април 2005 г. заповед. Това показва объркване от страна на съда, като се има предвид, че въпросният мобилен телефон е бил открит по време на претърсването, извършено на 29 октомври 2004 г. При всички положения подобни общи мотиви не са достатъчни, като се имат предвид конкретните и уместни възражения на жалбоподателя относно законността на претърсването. В заключението Съдът намира, че жалбоподателят не е бил в състояние да оспори по ефективен начин, съобразен с изискванията на чл. 6 от Конвенцията, истинността и достоверността на тези доказателства, върху които се основава присъдата му.

151-171. Що се отнася до кодираните бележки, открити при обиск на жалбоподателя в затвора – което той оспорва – и претърсването, проведено въз основа на тях на 6 април 2005г., Съдът отбелязва, че по сведения на охраната намирането на бележките е било записано с камера. Когато първоинстанционният съд е изискал видеозаписите с необяснимото закъснение от 10 месеца, е бил уведомен, че те са изтрети поради недостиг на видеокасети. Той не е счел за необходимо да разпита като свидетел служителя, който според показанията на двама негови колеги е намерил бележките. Съдът намира, че жалбоподателят е бил поставен в неблагоприятно положение при оспорването на тяхната автентичност и достоверност и че това е особено обезпокои-

телно, като се има предвид, че разглежданото действие е извършено в затвор под изключителния контрол на властите, че единствено те разполагат с информация за него и че първоинстанционният съд не е обсъдил нито един от тези въпроси в мотивите си. Приел е, че бележките са написани от жалбоподателя, като се е позовал на изготвеното въз основа на фотокопия от сравнителния материал заключение на полицейската криминалистична лаборатория, без въобще да обясни защо го възприема, което повдига съмнения у един страничен обективен наблюдател. Не е посочил съображенията, поради които е решил да не се съобрази с искането на Института по съдебна медицина прегледаният сравнителен материал да бъде представен в оригинал, ведно с допълнителни образци от почерка на жалбоподателя. Не е изложил, макар и накратко, мотиви, от които да се вижда, че действително е ценил изводите в двете заключения. Касационният съд не е поправил тези недостатъци. С оглед на изложеното Съдът не може да заключи, че първоинстанционният съд е обсъдил надлежно аргументите, които жалбоподателят е противопоставил на тезата на обвинението, че инкриминираните бележки са написани от него, а това би му дало възможност да оспори ефективно тяхната автентичност и относимост. По отношение на претърсването и изземването в дома му в Истанбул на 6 април 2005 г. Съдът отбелязва много сериозното и опасно естество на намерените вещи, но също така и обстоятелството, че жалбоподателят последователно е отричал те да са негови и е оспорвал автентичността и достоверността на тези доказателства и начина, по който са били открити, събрани и разглеждани от първоинстанционния съд. Съдът счита, че за да разсее всякакви съмнения относно тяхното качество, е необходимо да проучи начина, по който първоинстанционният съд е разгледал доводите на жалбоподателя, и да провери дали съдебният процес е бил придружен от достатъчно гаранции, за да изключи такива съмнения, като се има предвид, че в крайна сметка доказателствата са били използвани за осъждането на жалбоподателя. Във връзка с това Съдът не може да не отбележи следните недостатъци в начина, по който е били извършено претърсването, и начина, по

който първоинстанционният съд е обсъдил иззетите доказателства. Първо, претърсването е извършено от полицията в отсъствието на жалбоподателя и неговия адвокат и изобщо не са изложени причини за това. Докато по отношение на жалбоподателя това може да е било законно, тъй като в момента той се е намирал в затвор в Диарбекир, Съдът не вижда съображения, които да оправдават факта, че не е било осигурено присъствието на неговия адвокат. Участието на адвокат в процесуално-следствени действия, на които обвиняемият не присъства, може да бъде от решаващо значение за защитата на правата му, поспециално чрез осигуряване на адекватна защита срещу евентуално подхвърляне на доказателства, като по този начин допринася за постигане на по-широката цел да се гарантира равенство между разследващите или прокуратурата и обвиняемия (напр. *Laska and Lika v. Albania*, nos. 12315/04, 17605/04, § 67; *Galip Doğru v. Turkey*, no. 36001/06, § 84). Правителството не е посочило други съображения, които да оправдаят ограничаването на решаваща процесуална гаранция в хода на следствените действия, при които са открити важни доказателства, като се има предвид не само фактът, че те представляват практически единственото основание за втория обвинителен акт от 2006 г., но също така и твърденията на жалбоподателя, че са били подхвърлени. Първоинстанционният съд не е положил усилия да разпита свидетелите, присъствали при претърсването – кмета на квартала и ключаря, който е отворил вратата, за да изясни обстоятелствата и да обсъди възраженията на жалбоподателя. Според Съда е важно, че той не е разпитал и присъстващите полицейски служители, въпреки твърденията на жалбоподателя, че двама от полицаите, извършили претърсването, са участвали и в първото претърсване през 2004 г. Не е обсъдил и довода на жалбоподателя, че след като предметите не са били намерени при първото претърсване, възниква подозрение, че може да са били подхвърлени. Също така не е извършена проверка дали намерените материали са били използвани във взривното устройство, предназначено за парада на Деня на победата. Не е бил даден отговор и на твърдението на жалбоподателя, че те не

носят пръстовете му отпечатыци (което е подкрепено от заключенията на полицейската лаборатория). Предвид изложеното изглежда, че единствената възможна гаранция срещу злоупотреба са били направените при претърсването видеозапис и фотографии. Поканено от Съда да представи запис, правителството е заявило, че не може да го получи, и е представило само снимки на намерените вещи, които не са достатъчни да изключат съмненията. Съдът отбелязва, че видеозаписът не е бил гледан по време на съдебните заседания, в противоречие с изискването за състезателност съгласно чл. 6, § 1 от Конвенцията, а съдът не е преценил и доклада на члена на състава, на когото е било възложено да го гледа. С оглед на изложеното Съдът стига до извода, че като не е обсъдил важни, относими и конкретни твърдения във връзка с оспорването на доказателствата, иззети в хода на това претърсване, първоинстанционният съд е засегнал правото на защита на жалбоподателя до такава степен, че той е бил лишен от възможността да се противопостави ефективно на тяхното събиране и използване.

172-192. Що се отнася до твърдените недостатъци при оценката и използването като доказателства на телефони № 4 и № 2 Съдът отбелязва, че според обвинението телефон № 4 е принадлежал на М.С., който по-рано е информирал властите, че четирима бойци от ПКК са му го отнели, заедно със SIM картата и личната му карта. Видно от въпросите, които полицията е задала на М.С., преди ареста на жалбоподателя разследващите органи са смятали, че телефонът и SIM картата са били използвани за изработването на бомбата, открита и деактивирана в Деня на победата. Заместник-директорът на отдела за борба с тероризма на Диарбекирската дирекция за сигурност обаче е посочил в доклада си до наблюдаващия прокурор, че отнетият от М.С. мобилен телефон е телефон № 4, открит при претърсването в дома на жалбоподателя през 2004 г. Съдът отбелязва, че тези две версии би трябвало да са взаимно изключващи се, тъй като мобилният телефон, открит и иззет от полицията при опита за бомбен атентат на парада за Деня на победата на 30 август 2004 г., не може да

бъде намерен отново при претърсването на жилището на жалбоподателя на 29 октомври с.г. Нито първоинстанционният, нито касационният съд са анализирали този важен аспект. Впоследствие прокуратурата е променила тезата си и е поддържала, че жалбоподателят е закупил с личната карта на М.Џ. телефон № 2 и SIM карта и ги е използвал за опита за взривяване на бомба на парада, като е поискала той да бъде осъден за този опит. Съдът намира, че прокуратурата не може да бъде упрекната единствено заради тази промяна в резултат на откриването на нови доказателства, още повече че жалбоподателят не е възразил. Откриването на телефон № 4 в дома му обаче е било от основно значение за изводите на първоинстанционния съд, че той го е отнел от М.Џ., тъй като ако този телефон не беше свързан с него, осъждането му би било трудно, ако не и невъзможно, предвид общото описание, което М.Џ. е направил на хората, отнели вещите му, обстоятелството, че не е могъл да разпознае жалбоподателя като един от извършителите, и липсата на други преки или подкрепящи доказателства (*mutatis mutandis*, цитираното *Horvatić*, § 85). Във всеки случай факт е, че националните съдилища не са обсъдили или изследвали нито един от тези въпроси. Освен това Съдът напомня извода си, че обстоятелствата, при които телефон № 4 е намерен в дома на жалбоподателя, поставят под съмнение неговата надеждност и достоверност като доказателство и че националните съдилища въобще не са разгледали тези въпроси, като по този начин са лишили жалбоподателя от правото му да оспори ефективно доказателствата, на които в крайна сметка е била основана присъдата му. При тези обстоятелства използването на телефон № 4 като доказателство не отговаря на изискванията за справедлив процес, поради което е в нарушение на чл. 6 от Конвенцията. Що се отнася до телефон № 2 Съдът отбелязва, че той не е споменат в нито един от двата обвинителни акта, които не съдържат и никакво обвинение срещу жалбоподателя относно опита за взрив на парада за Деня на победата. Споменат е за първи път в съдебното заседание, в което прокурорът е представил своето становище по съществото на делото, като също за първи път е поискал жалбоподателят да бъде осъден за

замесването му в опита за взрив. Съдът обръща внимание, че мотивите на присъдата са двусмислени по този въпрос. Изискал е от правителството разяснения дали жалбоподателят е бил намерен за виновен за опита за взрив или просто е бил замесен в него, но то е представило препис от съответната част на присъдата, без коментар. Съдът отбелязва, че при липсата на конкретни доказателства, които да свързват пряко жалбоподателя с други терористични актове, осъждането му за най-тежкото отнасящо се за тероризъм престъпление и наложеното му наказание се опират в значителна степен именно на замесването му в този опит. Съдът намира, че пропускът на първоинстанционния съд да изложи мотиви защо е признал жалбоподателя за носещ наказателна отговорност за опита за взрив на 30 август 2004 г. е особено обезпокоителен предвид изключително сериозния характер на обвиненията, още повече че според прокурора той е организиран поставянето на бомбата и съдът не е отхвърлил изрично това твърдение, а го е обсъдил в мотивите си във връзка с дейностите му за незаконната организация. Поради това Съдът приема, че то е било взето предвид при осъждането на жалбоподателя, без индивидуалната му отговорност за опита за взрив да е установена точно, и следователно първоинстанционният съд не е изпълнил задължението си да се мотивира в съответствие с изискванията на чл. 6 от Конвенцията. Отделно от това той е оставил без отговор редица въпроси, противоречия и неясноти относно телефон № 2, въпреки решаващото им значение. Съдът е на мнение, че като не е положил усилия да хвърли светлина върху фактите, с които е бил сезиран, първоинстанционният съд не е изпълнил задължението си да разгледа надлежно твърденията на страните и доказателствата и по този начин не е установил релевантните факти, свързващи жалбоподателя с телефон № 2. Касационният съд не е отстранил тези пропуски. В съответствие с това Съдът намира, че пропускът на националните съдилища 1) да обсъдят важни въпроси, стоящи в основата на настоящото дело, 2) да изложат мотиви, обосноваващи решенията им, и 3) да приложат подходящите гаранции по отношение на решаващите доказателства представлява неизпълнение на задължението им да разгледат

надлежно твърденията на страните и да произнесат мотивирани решения, подкопаващо доверието, което трябва да вдъхват съдилищата в демократичното общество, и нарушаващо справедливостта на процеса, изисквана от чл. 6 на Конвенцията.

193. С оглед на горните констатации Съдът счита, че не е необходимо да изследва дали първоинстанционният съд е разгледал надлежно останалите твърдения на жалбоподателя и да се произнесе по другите му оплаквания, свързани с несправедливостта на процеса – отказа на първоинстанционния съд да призове свидетелите, които са могли да дадат показания в негова полза, и отказа на затворническите власти да му предоставят някои документи от досието по делото.

194-196. По изложените съображения Съдът стига до заключение, че конкретните и подробни аргументи на жалбоподателя относно автентичността, достоверността и качеството на доказателствата, въз основа на които му е наложено възможно най-тежкото наказание в турската система за наказателно правосъдие, не са получили адекватен отговор от националните съдилища, които или изобщо не са се занимавали с тях, или са ги отхвърлили, без да изложат достатъчно мотиви. По същия начин първоинстанционният съд не е изпълнил задължението си да изложи мотиви дали (и защо) е признал жалбоподателя за виновен в опита за взрив на парада на Деня на победата и да разгледа надлежно твърденията на страните и доказателствата, особено що се касае до фактите относно свързването на жалбоподателя с телефон № 2. Подобна ситуация очевидно не отговаря на основните изисквания за справедлив процес, накърнява впечатлението за справедливо правораздаване и подкопава доверието, което трябва да вдъхват съдилищата в демократичното общество. Следователно е налице нарушение на чл. 6, §§ 1 и 3 от Конвенцията.

203. По отношение поисканото от жалбоподателя обезщетение за неимуществени вреди Съдът намира, че най-подходящата форма на поправка на нарушението би било повторното разглеждане на делото му в съответствие с изискванията на чл. 6 от Конвенцията, ако той поиска това, и че при

обстоятелствата в случая констатацията на нарушение представлява сама по себе си достатъчно справедливо обезщетение, с оглед на предвидената в Наказателно-процесуалния кодекс възможност националното производство да бъде възобновено в случай на установено от Съда нарушение на Конвенцията.

• ДЕЛА НА СЕС

СЕС отхвърля жалбата срещу решението по дело T-582/15, с което Общият съд е отхвърлил жалбата за частична отмяна на решение на Европейската комисия относно производство по чл. 101 от ДФЕС и чл. 53 от Споразумението за ЕИП. По оплакването на жалбоподателя за извършено нарушение на чл. 6 от ЕКПЧ във връзка с чл. 47, ал. 2 и чл. 48, § 2 от Хартата на основните права на ЕС и на принципа на непосредственост Съдът припомня, че доколкото Хартата съдържа права, съответстващи на права, гарантирани от ЕКПЧ, той трябва да гарантира, че даденото от него тълкуване на чл. 47, ал. 2 и на чл. 48 от Хартата осигурява равнище на защита, което съответства на гарантираното от чл. 6 от ЕКПЧ, както е тълкуван от Европейския съд по правата на човека. Съдът намира, че Общият съд не е допуснал грешка при прилагане на правото като е отхвърлил молбата на жалбоподателя за разпит на свидетели, нито нарушение на правото на разпит на свидетелите на другата страна, на принципа на равни процесуални възможности и на задължението за мотивиране.

Решение на СЕС по дело [C-702/19 P](#)

5. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ

- ДЕЛА НА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Съдът приема, че претърсването на кабинета на жалбоподателя – тогава кмет на гр. Садово, представлява намеса при упражняването на правото му на зачитане на личния живот, която не е била „предвидена в закона“ и следователно е в нарушение на чл. 8 от Конвенцията. Извършено е без предварително разрешение от съдия, а при последващото одобряване на действието съдията е приел, че е била налице неотложност на случая, но не е изложил каквито и да било мотиви в подкрепа на тази констатация. При това положение не се установява той да е упражнил ефективен контрол относно законосъобразността и необходимостта на мярката и жалбоподателят е бил лишен от защита срещу произвол.

Решение по делото [Marin Yosifov c. Bulgarie \(n° 5113/11\)](#)

В процеса на вземане на решенията по различните действия, предприети от жалбоподателя, който е твърдял, че е биологичният баща на дете, припознато от съпруга на майката, оспорвал е неговото бащинство и е искал обявяване на припознаването за нищожно, не са били осигурени достатъчни гаранции за правата му. За разлика от случаите по делото *Л.Д. и П.К. срещу България* (№ 7949/11 и 45522/13), съдилищата не са се позовали на липсата на възможност по вътрешното право за установяване на биологичното бащинство при наличието на припознаване от друг мъж, но фактите не са били изследвани обстойно и не е бил потърсен справедливият баланс между засегнатите интереси. По тези съображения Съдът установява нарушение на чл. 8 от Конвенцията (правото на зачитане на личния живот).

Решение по делото [Koychev c. Bulgarie \(n° 32495/15\)](#)

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

В нарушение на гарантираното от чл. 8, § 1 на Конвенцията право на зачитане на личния живот на жалбоподателя, разследван за корупционни действия в качеството му на кмет, националният съд е отказал да разгледа при закрити врата неговата жалба срещу взетата мярка за неотклонение задържане под стража и искането му за освобождаване по здравословни причини, без да изложи относими и достатъчни съображения и да потърси справедливия баланс между обществения интерес от публичност на съдебните заседания и правото на зачитане на конфиденциалността на медицинските данни.

Решение по делото [Frâncu c. Roumanie \(no. 69356/13\)](#)

Фактите: През 2013 г. жалбоподателят – тогава кмет на гр. Ръмнику-Вълча, бил задържан в рамките на разследване на злоупотреби при възлагане на обществени поръчки. Окръжният съд му определил мярка за неотклонение задържане под стража, като провел съдебното заседание при закрити врата. Жалбоподателят поискал по същия начин да заседава и апелативният съд, пред който обжалвал мярката. Твърдял, че тъй като искането му за освобождаване е свързано с неговото и на непълнолетния му син здравословно състояние, ще представи медицински документи и че разгласяването на съдържащата се в тях информация би засегнало гарантираното от чл. 8 на Конвенцията право на зачитане на личния и семеен живот. Апелативният съд отхвърлил искането с мотива, че случаят не попада в нито една от хипотезите, в които Наказателно-процесуалният кодекс (НПК) предвижда разглеждане на делото при закрити врата. Произнесъл се по жалбата в открито заседание, като приел, че заболяванията на жалбо-

подателя, в т.ч. депресията и тревожността, не са му попречили да упражнява функциите си и че здравословното му състояние и личните обстоятелства, на които се позовава, не са достатъчни сами по себе си да обосноват освобождаването му, предвид изпълняваната от него публична функция и нуждата от преследване на корупцията.

Информацията за здравословното състояние на жалбоподателя била разпространена в пресата и в течение на няколко месеца в редица статии било коментирано, че той страда от исхемична болест на сърцето, аритмия, висок холестерол, дискова херния (трикратно оперирана) и цервикална херния, аденом на простатата и депресивен синдром, което е скрил от обществеността.

Решението:

25. Жалбоподателят твърди, че е нарушено правото му на зачитане на личния живот, гарантирано от чл. 8 на Конвенцията, и по-специално правото на защита на конфиденциалната медицинска информация, отнасяща се за него и за непълнолетния му син.

26-34. По допустимостта на жалбата правителството възразява, че жалбоподателят не е изчерпал вътрешноправните средства за защита, тъй като не е подал оплакване пред Висшия съдебен съвет (ВСС). Жалбоподателят твърди, че като е поискал от апелативния съд да разгледа жалбата му при закрити врата, е използвал единственото ефективно средство за защита. Съдът припомня, че е обобщил приложимите принципи по делото *Vučković et autres c. Serbie* (предварително възражение, [GC], n°s 17153/11 и др., §§ 69-77). Изисква се изчерпване само на средства за защита, които са достъпни, адекватни и съответстващи на твърдените нарушения (*Nada c. Suisse* [GC], n° 10593/08, § 140). В тежест на правителството е да докаже, че към момента на събитията е съществувало правно средство за защита, което е било ефективно и разполагаемо не само на теория, но и на практика, т.е. че е било достъпно и годно да обезщети жалбоподателя за претърпените от него вреди, както и че е предоставяло разумни изгледи за успех (*D.H. et autres c. République tchèque* [GC], n° 57325/00, § 115). В настоящия случай правителството не

е уточнило приложимите правни норми и евентуалната практика на ВСС. Съдът счита, че една дисциплинарна процедура срещу съдиите би имала последици единствено за тях, но не и за жалбоподателя (*mutatis mutandis*, *Paroisse gréco-catholique Sfântul Vasile Polonă c. Roumanie*, n° 65965/01, §§ 100 и 101). По делото *Apostu c. Roumanie* (n° 22765/12, §§ 105 и 110) той е приел, че жалба пред ВСС не би могла да поправи напълно посегателството върху правото на зачитане на личния живот, извършено с публикуването на поверителни документи в пресата. Съдът намира, че същият извод се налага, *mutatis mutandis*, и в случая. Заклучава, че при обстоятелствата по делото едно дисциплинарно производство срещу съдиите от апелативния съд не би могло да се счита за ефективно правно средство за защита, и отхвърля възражението.

35-43. Правителството повдига и възражение, че жалбоподателят не може да твърди нарушение що се отнася до здравословното състояние на сина му, за когото в нито една статия не били изнесени конфиденциални медицински данни. Съдът отбелязва, че детето е споменато в една-единствена статия и тя не се отнася за разглеждането на искането на жалбоподателя за освобождаване по медицински причини, а за претърсването на дома му в присъствието на неговия син, който бил на легло. При липсата на други данни, Съдът не може да спекулира дали журналистите са получили тази информация от участниците в претърсването или от досието по делото пред апелативния съд, още повече че в определението си той не е коментирал здравословното състояние на детето. Поради това не се установява връзка между споменаването му в статията и разглеждането на искането за освобождаване и Съдът обявява жалбата в тази част за недопустима като явно необоснована.

44-50. По съществуването на оплакването в останалата му част жалбоподателят поддържа, че отказът на апелативния съд да заседава при закрити врата е довел до разкриване на поверителна информация за здравословното му състояние в нарушение на Закона за правата на пациента, поради което осъществената намеса не е имала правно основание в националното законодателство. Освен това тя не обслужвала никакъв обществен

интерес и не била необходима за разследването. Мотивите на съда за отхвърляне на искането му били стереотипни и не давали отговор на изложените от него доводи. Правителството възразява, че жалбоподателят сам е решил да представи медицински документи и е следвало да очаква съдържащата се в тях информация да стане достъпна за присъстващите в залата и за пресата. Дори да се приемело, че е осъществена намеса в правото му на личен живот, тя била предвидена в НПК, осигурявала публичност на съдебното разглеждане в съответствие с чл. 6 от Конвенцията и била пропорционална, предвид подозренията в корупция срещу жалбоподателя и упражняваната от него публична функция.

51-56. Съдът напомня, че зачитането на поверителността на данните за здравословното състояние е от основно значение не само за да се защити личният живот на болните, но и за да се запази доверието им към медицинската професия и здравните услуги като цяло (*Z. c. Finlande*, n° 22009/93, § 95, *L.L. c. France*, n° 7508/02, § 44). Всяка взета от властите мярка, която налага съобщаване или разгласяване на свързани със здравето лични данни, без съгласието на засегнатото лице, изисква най-строгост изследване от страна на Съда, който трябва да прецени също толкова внимателно и гаранциите, въведени за осигуряване на ефикасна защита (*mutatis mutandis*, цитираното *Z. c. Finlande*, § 96 и препратките в него). Съдът приема, че поверителността на медицинските данни, установена както в личен, така и в колективен интерес, понякога може да отстъпи пред необходимостта от разследване на престъпление, реализиране отговорността на дееца и осигуряване публичността на съдебния процес, ако се докаже, че тези интереси са още по-важни (цитираното *Z. c. Finlande*, § 97). Неизбежно произтичащата от това намеса обаче би следвало да се ограничи в най-голямата възможна степен до строго необходимото с оглед на особеностите на производството и данните по конкретното дело (цитираното *L.L. c. France*, § 45, и препратките в него). Съдът признава, че на компетентните национални власти следва да се остави известна свобода на преценка относно справедливия баланс между защитата, от една страна, на публичността на съдебните

производства и от друга – на конфиденциалността на личните данни на страните или на трети лица. Обхватът на тази свобода зависи от фактори като естеството и значимостта на засегнатите интереси и тежестта на намесата (цитираното *Z. c. Finlande*, § 99, и препратките в него).

57-61. В настоящия случай между страните няма спор, че данните в медицинските документи, които жалбоподателят е представил пред апелативния съд, се отнасят до личния му живот. Съдът напомня, че информацията за психичното състояние на дадено лице е крайно интимна и чувствителна (напр. *Surikov c. Ukraine*, n° 42788/06, § 75). Отхвърлянето на искането за провеждане на заседанието при закрити врата е позволило медицинските данни да станат достояние на присъстващите публика и журналисти. Така апелативният съд е причинил разпространението на поверителната здравна информация чрез пресата. Според Съда фактът, че жалбоподателят е представил документите, не означава, че е приел те да станат публично достояние. Напротив, той двукратно е поискал разглеждане на делото при закрити врата, за да го предотврати. Поради това Съдът стига до извода, че неосигуряването на поверителността на информацията за здравословното му състояние от апелативния съд представлява намеса на държавата ответник при упражняването на правото на зачитане на личния живот, гарантирано от чл. 8, § 1 на Конвенцията.

62-75. По въпроса дали тази намеса е оправдана от гледна точка на чл. 8, § 2 Съдът намира, че тя е имала правно основание в НПК. Признава, че спорната мярка е имала за цел „защита на правата и свободите на другите“, тъй като публичността на съдебното заседание по мярка за неотклонение способства за прозрачност на съдебните процедури и повишава доверието на обществото към правосъдието, следователно е от обществен интерес (*mutatis mutandis*, цитираното *Z. c. Finlande* § 77). За да определи дали намесата е била „необходима в едно демократично общество“, Съдът пристъпва към проверка дали тя е била обоснована с относими и достатъчни съображения и дали е била пропорционална на преследваната легитимна цел. Той вече се е произнасял, че наказателното производс-

тво трябва да се води по такъв начин, че да не се допуска неоправдано застрашаване на правата на пострадалите или на свидетелите, попадащи в приложното поле на чл. 8 от Конвенцията. В такива производства могат да бъдат взимани мерки за защита на пострадалия, стига да са съвместими с адекватното и ефективно упражняване на правото на защита (*Y. c. Slovénie*, n° 41107/10, § 103). Според Съда същите принципи трябва да се прилагат, *mutatis mutandis*, и когато в наказателното производство се постави въпросът за обществен интерес от осигуряване прозрачност на процедурата, от една страна, и от друга – за личния интерес от опазване конфиденциалността на данните за здравословното състояние. Поради това апелативният съд е бил задължен да намери справедливия баланс между тези конкуриращи се интереси. Съдът отбелязва, че НПК позволява разглеждане на делото при закрити врата, когато публичността може да засегне правото на зачитане на личния живот. Освен това правилата за работата на съдилищата и за отношенията им с пресата ограничават достъпа на публиката и на журналисти до досиетата по делата, разглеждани при закрити врата. Жалбоподателят се е позовал точно на такава хипотеза и с такава цел, но апелативният съд е приел, без допълнителни обяснения, че неговият случай не съответства на нито едно от предвидените в НПК изключения. С оглед на това Съдът счита, че той не е изложил относими и достатъчни съображения за отказа си. Относно довода на правителството, че намесата е била пропорционална, тъй като делото е било свързано с подозрения за корупционни действия, извършени от жалбоподателя в качеството му на лице, което упражнява публична функция и следователно личният му живот е поекспониран, Съдът напомня, че в някои случаи и една публична личност може да се позове на „легитимно очакване“ да получи защита и зачитане на личния си живот (напр. *Von Hannover c. Allemagne* (n° 2) [GC], n° 40660/08, 60641/08, § 97). Дори да се приеме, че известността на обвиняемия може да бъде едно от обстоятелствата, които следва да се съобразяват при преценката за пропорционалност по искане за разглеждане на делото при закрити врата, в случая апелативният съд въобще не е извършил индивидуали-

зирана преценка за пропорционалност. Съдът подчертава и че разкритата конфиденциална медицинска информация не е послужила за разглеждането по същество на обвинението в корупция, а е била представена единствено в подкрепа на искането на жалбоподателя за освобождаване по здравословни причини. Поради изложеното и предвид фундаменталната роля на защитата на личните данни, Съдът намира, че с оглед на обстоятелствата в случая намесата при упражняването от жалбоподателя на правото му на зачитане на личния живот не е била обоснована с относими и достатъчни съображения и не е била пропорционална на преследваната цел. Следователно е налице нарушение на чл. 8 от Конвенцията.

6. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

С дисциплинарното наказание, наложено на районен съдия за критичното становище, което е изразил относно доклада за оценка на работата му във вътрешната процедура по кандидатстването му за повишение като окръжен съдия, е нарушена неговата свобода на изразяване.

Решение по делото [Guz v. Poland](#) (жалба № 965/12)

Фактите: През 2009 г. жалбоподателят, тогава районен съдия, се кандидатираше за длъжността окръжен съдия. Председателят на районния съд определил друг съдия от състава на съда, който да действа като съдия инспектор и да изготви оценка на работата на кандидата. В представения от съдията инспектор доклад била дадена добра обща оценка, но се посочвало, че жалбоподателят не се е съобразявал с указания на висшестоящите си – председателите на съда и на отделението, в което работел, и те били принудени да му ги дават писмено, за да ги изпълни. Според съдията инспектор на този етап одобряването на кандидатурата му било прибързано и трябвало да подобри експедитивността на производствата, които води, стабилността на решенията и продуктивността си.

В писменото си становище относно доклада, което изпратил до председателя на окръжния съд, жалбоподателят твърдял, че работата му е била оценена „повърхностно, несправедливо и тенденциозно“. Потвърдил мнението си и когато становището било

прочетено на проведеното заседание на общото събрание на окръжните съдии. Събранието гласувало против повишаването му. Въпреки това министърът на правосъдието дал положителна оценка за жалбоподателя, която изпратил на Националния съдебен съвет („НСС“). НСС обаче взел решение да не представи кандидатурата му пред президента на републиката. Жалбоподателят атакувал решението на НСС пред Върховния съд, като отново критикувал доклада на съдията инспектор и посочил, че НСС не е проверил съдържанието се в него невярна информация, въпреки възраженията му. Върховният съд отхвърлил жалбата.

Срещу жалбоподателя било образувано дисциплинарно производство по обвинение, че с писменото си становище относно доклада на съдията инспектор, изявленията си пред общото събрание на окръжните съдии и твърдението си в жалбата срещу решението на НСС, че в доклада е използвана невярна информация, е уронил съдийското професионално достойнство. Съдът го признал за виновен и му наложил наказание „предупреждение“. Жалбата му до Върховния съд, а впоследствие и конституционната му жалба били отхвърлени. Съдилищата приели, че макар и съдиите да не могат да бъдат ограничавани да изразяват мнение, съдийското професионално достойнство изисква от тях умереност и такт в професионалните и извънпрофесионалните им отношения, включително когато правят критични бележки по отношение на други съдии, и по-специално на по-старши от тях. Жалбоподателят нарушил съдийската клетва и нормите на професионалната етика, не спазил правилата за поведение и засегнал не само репутацията на съдията инспектор, но и престижа на съдебната власт.

В частта на решението относно приложимата правна рамка Съдът посочва и т. 44 и 58 от приложението към [Препоръка СМ/Рес \(2010\)12](#) на Комитета на министрите на

Съвета на Европа към държавите членки относно съдиите: независимост, ефективност и отговорности, както и т. 11 от част К „Препоръки“ на [Становище № 17 \(2014\) на Консултативния съвет на европейските съдии](#) относно оценката на работата на съдиите, качеството на правосъдието и зачитането на независимостта на съдебната власт, която гласи: „От съществено значение е да има справедливост на процедурите по всички елементи на индивидуалните оценки. По-специално, отделните съдии трябва да бъдат в състояние да изразят своите становища по процеса и да предложат заключения от оценката. Те трябва също така да бъдат в състояние да оспорят оценки, особено когато това се отразява на „гражданските права“ на съдията по смисъла на чл. 6 от [Конвенцията]“.

Решението:

56-67. Жалбоподателят се оплаква, че като са го намерили за виновен в извършването на дисциплинарно нарушение, съдилищата са нарушили правото му на свобода на изразяване на мнения, защитено от чл. 10 на Конвенцията. Твърди, че намесата в правата му не е била предвидена от закона, тъй като правната рамка не е била прецизна. Законът изисквал спазване на съдебната клетва и избягване на всяко действие, което би могло да накърни достойнството на съдия, но между защитата на достойнството и свободата на изразяване на мнения, стига те да не са обидни, нямало противоречие. Според жалбоподателя намесата не е преследвала легитимни цели и не е била необходима в едно демократично общество. Коментарите му не уронвали престижа на съдебната власт, тъй като били направени единствено във вътрешна процедура. Справедливостта на правилата относно повишаването на съдия била в обществен интерес и всяка нередност в процедурата трябвало да бъде разкривана. Използваните от него изрази били безлични и съдията инспектор не иницирала производство за защита на репутацията си. Съдилищата признали, че в доклада ѝ има неточности, но не ги преценили. Жалбоподателят оспорва и пропорционалността на наказанието, което довело и до намаляване на възнаграждението му.

68-72. Правителството поддържа, че твърденията на жалбоподателя не са имали достатъчна фактическа основа, както приели и националните съдилища. При обстоятелствата на настоящия случай защитата на достойнството на съдиите и на съдебната власт следвало да има приоритет пред свободата на изразяване на жалбоподателя. Съдиите се ползвали от защитата на чл. 10 от Конвенцията, но тяхната свобода на словото била свързана със специални задължения, формулирани в приложимия закон и правилата за професионалната етика. Според правителството не е извършено нарушение на чл. 10.

73-80. Съдът отбелязва, че страните не спорят относно наличието на намеса при упражняването на правото на жалбоподателя да изразява мнение, и пристъпва към разглеждане на въпроса дали тя е била „предвидена от закона“. Съгласно практиката му това включва и изискването правната норма, на която се основава спорната мярка, да е формулирана с достатъчна точност, за да могат адресатите ѝ да регулират поведението си и да предвидят в разумна според обстоятелствата степен последиците от дадено действие. Жалбоподателят оспорва предвидимостта на законната разпоредба, съгласно която съдиите отговарят за действия, уронващи съдийското професионално достойнство. Съдът отбелязва, че този израз неизбежно съдържа елемент на неопределеност и подлежи на тълкуване от съдилищата, но в случая те са се позовали на практиката на Върховния съд, на други разпоредби на приложимия закон и на правилата на съдийската професионална етика. Според Съда жалбоподателят, който е съдия, е бил добре запознат със закона и е бил наясно с правилата, които имат за цел утвърждаване на интегритета и достойнството на съдебната професия. Следователно приложената норма е била достатъчно точна и намесата е била „предвидена от закона“ по смисъла на чл. 10, § 2 от Конвенцията.

81-82. Съдът се съгласява с правителството, че мярката е преследвала легитимни съгласно чл. 10, § 2 цели – „гарантиране авторитета и безпристрастността на правосъдието“ и защита на „репутацията или правата на другите“.

83-84. Общите принципи по въпроса дали дадена намеса в свободата на изразяване е „необходима в едно демократично общество“ са добре установени в практика на Съда (напр. *Peruzzi v. Italy*, no. 39294/09, §§ 45-49, *Boykanov v. Bulgaria*, no. 18288/06, § 35, и *Miljević v. Croatia*, no. 68317/13, § 48). Принципите относно свободата на изразяване на съдиите са обобщени в решението по делото *Baka v. Hungary* [ГО] (no. 20261/12, §§ 162-167), в което Съдът е подчертал, че въпросите относно функционирането на съдебната система са от обществен интерес и всяка намеса изисква строга преценка, като се държи сметка и за обстоятелствата, при които са направени спорните изявления.

85-88. Съдът отбелязва, че жалбоподателят е отправил забележките си в рамките на вътрешна процедура по кандидатирането му за длъжността окръжен съдия (обратно *Di Giovanni v. Italy*, no. 51160/06, § 76, където съдия е направил изявление пред пресата относно твърдени нередности в конкурс за съдебен пост). Като гарант за справедливостта, съдебната система трябва да се ползва с обществено доверие, за да упражнява успешно функциите си (*Morice v. France* [GC], no. 29369/10, § 128, и цитираното *Baka*, § 164). Националните съдилища са разгледали коментара на жалбоподателя, че работата му е била оценена „повърхностно, несправедливо и тенденциозно“, в светлината на изискванията към заемащите длъжността съдия. Позовали са се на задължението им да действат с благоприличие и да избягват всичко, което може да дискредитира съдия, както и на съдебната практика, съгласно която критика към друг съдия следва да се отправя с такт, умереност и безстрастност. Приели са, че жалбоподателят е престъпил границите на правото си да изразява мнение.

89-91. Съдът е признал необходимостта от съдържаност, когато съдиите упражняват свободата си на изразяване, ако има вероятност да бъдат засегнати авторитетът и безпристрастността на съдебната власт (цитираното *Baka*, § 164). В настоящия случай обаче забележките на жалбоподателя не са били свързани с упражняването на неговата правораздавателна функция, а с вътрешен етап от процедурата за повишаване – оценяването на работата му от

по-старши съдия. Въпреки че може да се окаже необходимо съдебната власт да бъде защитена от сериозно увреждащи и неоснователни по същество нападки, това не може да доведе до забрана други съдии да изразяват чрез ценностни съждения с достатъчна фактическа основа своите виждания по въпроси от обществен интерес, свързани с функционирането на правосъдната система, или до забрана на всякаква критика към нея (*mutatis mutandis*, цитираното *Morice*, § 131). В настоящия случай съдията инспектор е изготвила доклада си за оценка, като е действала в официално качество, в което може да бъде обект на критика в допустимите граници, а не само теоретично и общо. Освен това Съдът отново подчертава, че трябва да се прави ясно разграничение между критика и обида. Ако единственото намерение на каквато и да било форма на изразяване е да обиди съд или членове на този съд, едно подходящо наказание по принцип не би представлявало нарушение на чл. 10, § 2. Предвид обстоятелствата по делото, Съдът не може да види в забележките на жалбоподателя каквото и да е намерение да обиди съдията инспектор. Следователно, и като отчита вътрешносъдебния контекст на настоящото дело, Съдът приема, че тези забележки, макар и критични, не са били в състояние да поставят под въпрос авторитета на правосъдието или да накърнят репутацията на съдията инспектор.

92-94. Съдът се съгласява с националните съдилища, че спорните забележки представляват оценъчни съждения, и пристъпва към разглеждане на въпроса дали тяхната „фактическа основа“ е била достатъчна. Първоинстанционният съд е потвърдил наличието на дребни неточности в доклада, но е посочил, че няма правомощие да се произнесе относно верността му, а Върховният съд е приел, че точността на доклада не е релевантно съображение при оценката на поведението на жалбоподателя спрямо съдията инспектор. Според Съда от тази гледна точка е трудно да се види как той би могъл да докаже, че оценъчните му съждения имат достатъчна фактическа основа. Съдът отчита и аргументите на жалбоподателя, че е имал право да изрази становище по доклада, който според него е съдържал неточна оценка на работата му, и

че съдията инспектор го е критикувала за неизпълнение на инструкциите на висшестоящите му, без да му даде възможност да отговори на тези твърдения. Според Съда предвид обстоятелствата по делото може да се приеме, че спорните оценъчни съждения са имали известна фактическа основа и по този начин са останали в приемливите граници (вж. цитираното *Peruzzi*, § 58-59, където изявенията на адвоката, че съдия е взел несправедливи и произволни решения, са счетени за приемливи). Съдът подчертава също така, че жалбоподателят е упражнявал свободата си на изразяване с цел да защити своите интереси в процедурата за повишаване, като е представил становището си пред компетентни органи.

95-97. Що се отнася до наложената санкция Съдът отново подчертава, че естеството и тежестта ѝ са фактори, които трябва да бъдат взети предвид при преценката на пропорционалността на наместата. В настоящия случай на жалбоподателя е било наложено най-лекото дисциплинарно наказание. Информацията относно дисциплинарното му осъждане е била вписана в личното му досие за период от пет години. Съдът многократно е подчертавал, че наместата в свободата на изразяване може да има смразяващ ефект върху упражняването ѝ (цитираното *Vaka*, § 167). В случая на жалбоподателя дисциплинарното му осъждане може да има отражение върху перспективите за бъдещата му кариера. С оглед на изложеното Съдът намира, че националните съдилища не са постигнали правилния баланс между необходимостта от защита на авторитета на съдебната власт и на репутацията или правата на другите, от една страна, и от друга – необходимостта от защита на правото на жалбоподателя на свобода на изразяване. От това следва, че наместата не е била „необходима в едно демократично общество“ и е налице нарушение на чл. 10 от Конвенцията.

Уволнението на жалбоподателката, прокурор в окръжна прокуратура, заради публикувано от нея открито писмо до главния прокурор с твърдения за неправомерни действия и корупция в отдела, в който е работела, представлява непропорционална намеса в свободата ѝ на изразяване, тъй като не е било съпроводено от адекватни процесуални гаранции.

Решение по делото [Goryaynova v. Ukraine](#) (жалба № 41752/09)

Фактите: Жалбоподателката била прокурор в Окръжната прокуратура на Одеса. Твърди, че новоназначеният през 2006 г. ръководител на отдела, в който работела, подложил нея и нейни колеги на натиск за включване в корупционна схема. Заради отказа ѝ да участва в нея, била разпоредена проверка на работата ѝ. Според правителството повод за проверката били оплаквания на частни лица за нейни незаконни действия в различни съдебни производства. В периода септември 2006 г. – февруари 2007 г. жалбоподателката подала множество докладни записки до ръководителя на окръжната прокуратура, в които се опитвала да обясни, че не е извършила нищо нередно, че е жертва на натиск и незаконни действия от страна на прекия си ръководител и че в проверките срещу нея са допуснати нарушения на закона. Тъй като не получила отговор на поставените въпроси, тя изпратила няколко писма до главния прокурор, в които излагала обстоятелствата относно проверката срещу нея и посочвала случаи на незаконни уволнения и дисциплинарни производства срещу други прокурори. В писмо от февруари 2007 г. отбелязала, че ако оплакванията ѝ не бъдат надлежно разгледани, ще се обърне към медиите.

Жалбоподателката твърди, че не е получила отговор на оплакванията си до главния прокурор и поради това на 15 март 2007 г. публикувала в интернет открито писмо до него, в което заявявала, че прокуратурата се е превърнала в корумпирана търговска структура и не изпълнява законовите си

функции на пазител на правата на гражданите и държавата; че прокурорите, които не се съобразяват с новите указания, биват заплашвани по различни начини от ръководителите си; че качеството на прокурорската работа е под всякаква критика. На 21 и 26 март публикувала още две писма на същия сайт.

Главният прокурор разпоредил проверка на работата на прокуратурата на Одеса. Изготвеният след приключването ѝ доклад се фокусираше главно върху обстоятелствата, довели до проверката на работата на жалбоподателката, и потвърждавал изводите за незаконното ѝ поведение. Според доклада било проведено полицейско разследване, което не потвърдило обвиненията в корупция, а началниците и колегите на жалбоподателката отричали фактите, посочени от нея в откритото писмо.

На 3 април 2007 г. жалбоподателката била уволнена дисциплинарно „за неправомерно поведение, дискредитиращо прокурор“. Като основание било посочено писмото ѝ от 15 март, в което обвинявала административното ръководство на отдела, в който работела, в корупция и злоупотреба с власт. Според заповедта твърденията ѝ били „неоснователни, неверни и обидни“ и тя разпространила поверителна информация, касаеща единствено прокуратурата. Жалбоподателката оспорила заповедта пред съда, като твърдяла, че многократно и безуспешно се е опитвала да изложи опасенията си пред ръководителя на окръжната прокуратура и главния прокурор, но не е получила отговор, поради което се почувствала принудена да се обърне към медиите. Посочвала и че е била подложена на натиск да се оттегли и с действията си е защитавала правата си. Като се позовавал на чл. 10 от Конвенцията, първоинстанционният съд отменил заповедта за уволнение, но решението му било отменено от въззивния съд. ВАС потвърдил въззивното решение, като посочил, че в случая позоваването на чл. 10 от Конвенцията е неуместно, тъй като жалбоподателката е държавен служител и статутът ѝ е уреден от нарочно законодателство.

Решението:

37-46. Жалбоподателката се оплаква, че уволнението ѝ за публикуването на отвореното писмо е нарушило правото ѝ на свобода на изразяване, защитено от чл. 10 на Конвенцията. Поддържа, че твърденията в писмото са изразявали нейната гледна точка и са представлявали оценъчни съждения относно ситуацията на работното ѝ място, както и че не е имала алтернативни средства да докладва за неправомерните действия, на които е станала свидетел. Според правителството намесата в правата на жалбоподателката е била в съответствие с чл. 10, § 2. Дори и оценъчните съждения трябвало да се основават на факти, но нейното писмо съдържало не оценъчни съждения, а недоказани фактически твърдения.

47-53. Съдът посочва, че изведените в практиката общи принципи относно свободата на изразяване са обобщени в решението по делото *Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina* [GC] (no. 17224/11, §§ 75-77). Припомня, че предоставената от чл. 10 защита обхваща и работното място и в частност държавната служба (напр. *Guja v. Moldova* [ГО], no. 14277/04, § 52). По правило работниците и служителите дължат на работодателя си лоялност и дискретност, което изисква разпространението на информация, макар и вярна, да се извършва с умереност и коректност. Това се отнася особено за държавните служители, тъй като самата същност на държавната служба изисква обвързване с такова задължение (*Kudeshkina v. Russia*, no. 29492/05, §§ 93 и 94). При определени обстоятелства обаче, когато интересът на обществеността от определена информация може да вземе връх дори и над законовото задължение за лоялност, сигнализирането за нарушения на работното място трябва да се ползва със защита, и особено ако държавният служител е единственият човек или част от тясна категория лица, които са наясно какво се случва там, и поради това е в най-добра позиция да действа в обществен интерес, като предупреди работодателя или обществеността (цитираното *Guja*, §§ 72 и 74). Когато преценява пропорционалността на намесата спрямо преследваната легитимна цел, Съдът трябва да установи по-специално

дали мотивите, изложени от националните органи за да я оправдаят, са „относими и достатъчни“. За тази цел той съобразява следните фактори: засегнатия обществен интерес, фактическата основа на изявлението, тяхната действителна формулировка и възможни тълкувания, мотивът на жалбоподателя да направи изявлението, имал ли е той алтернативни канали за разкриване на информацията, претърпените от държавния орган щети, ако има такива, както и тежестта на наложената санкция (цитираното *Guja*, §§ 73-78).

54-57. В настоящия случай Съдът приема, че защитата на чл. 10 се прилага по отношение на изявлението на жалбоподателката в отвореното ѝ писмо и че нейното уволнение, основано главно на това писмо, представлява намеса в свободата ѝ на изразяване. Намесата е била предвидена в закона. Що се отнася до преследваната легитимната цел Съдът намира, че не е нужно да преценява дали с оглед на статуса на прокуратурата, който е различен в отделните страни, може да става въпрос за защита на авторитета на съдебната власт, тъй като в случая следва да се възприеме довода на правителството, че целта е била и „защита репутацията ... на другите“.

58-65. При преценката дали намесата е била необходима в едно демократично общество Съдът отбелязва, че действията на жалбоподателката не могат да се разглеждат като „разкриване“ на информация, до която е имала достъп в хода на работата си (за обратното вж. цитираното *Guja*). Освен това Съдът отбелязва, че описването на изявлението ѝ като „неоснователни, неверни и обидни“ и като разпространение на „поверителна и официална информация“ изглежда противоречив подход. Националните съдилища обаче не са обсъдили това възможно противоречие, нито са направили какъвто и да било анализ на съдържанието и надеждността на твърденията в писмото ѝ, а са възприели почти без промяна характеристиките им в заповедта за уволнение. Въпреки повдигнатия от жалбоподателката много чувствителен и важен въпрос от обществен интерес, съдилищата не са разгледали подробно (или въобще) съотношението между задължението ѝ за лоялност и интереса на обществото да бъде инфор-

мирано за неправомерни действия и корупция в системата на прокуратурата. Не са анализирани и твърденията на жалбоподателката, че се е опитвала да постави въпроса по йерархичен ред, нито са проверили дали е имала алтернативни средства да съобщи за нарушенията, на които твърди, че е станала свидетел, и как това е свързано с мотивите ѝ да публикува писмото. Що се отнася до вредите правителството поддържа, че писмото е накърнило репутацията не само на прокурора на Одеса, а и на прокуратурата като цяло, но съдилищата въобще не са разглеждали този въпрос. И накрая, на жалбоподателката е наложена най-сериозната предвидена санкция и за нея трябва да е било извънредно тежко да загуби достъп до професията, която е упражнявала в продължение на седем години. Въпреки това, на нито един етап от производството националните власти не са обсъдили възможността да се приложи по-лека санкция, като по същество са приели, че действията ѝ, представляващи „неправомерно поведение, дискредитиращо прокурор“, оправдават автоматично уволнение. Съдът е на мнение, че при вземането на решение за прилагане на толкова сериозна санкция националните съдилища е трябвало да съобразят и да анализират изчерпателно ключови елементи по делото, като естеството и достоверността на направените от жалбоподателката изявления, нейните мотиви да излезе със спорната публикация и възможността ефективно да изложи своето мнение пред преките си началници, както и да установят евентуалните вреди, претърпени от прокуратурата в резултат на публикацията. Това е от съществено значение, за да се прецени дали в случая на жалбоподателката е бил постигнат справедлив баланс, но съдилищата не са разгледали никой или голямата част от тези въпроси.

66-67. С оглед на горното Съдът счита, че при обстоятелствата по делото националните органи не са изложили „относими и достатъчни“ съображения, които да оправдаят уволнението на жалбоподателката. Поради това намесата в правото ѝ на свобода на изразяване не е била пропорционална на преследваната легитимна цел, тъй като не е била съпроводена от адекватни процесуални гаранции. Следователно е налице нарушение на чл. 10 от Конвенцията.

7. ДРУГИ ПРАВА

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Съдът систематизира основните принципи относно процедурните гаранции при експулсирането на чужденци (чл. 1 от Протокол № 7 към Конвенцията).

По принцип чл. 1 от Протокол № 7 изисква засегнатите чужденци да бъдат осведомени за фактическите основания за становището на компетентните национални органи, че те представляват заплаха за националната сигурност, и да им бъде предоставен достъп до съдържанието на документите и информацията по делото, на които властите се позовават при вземането на решение за тяхното експулсиране.

За установяването на нарушение на чл. 1 от Протокол № 7 не е достатъчно националните органи да не са разгледали – или да не са разгледали и обосנוвали в достатъчна степен – необходимостта от ограничаване на процесуалните права на чужденеца. Трябва да се провери също така дали в конкретния случай са приложени балансиращи мерки и дали те са били достатъчни за смекчаване на ограниченията, така че да запазят самата същност на тези права.

Решение на Голямото отделение по делото [Muhammad and Muhammad v. Romania \(no. 80982/12\)](#)

Фактите: Двамата жалбоподатели – пакистански граждани, пребивавали в Румъния от септември 2012 г., респ. февруари 2009 г., със студентски визи. Към момента на събитията и двамата били стипендианти по програма *Еразмус* в университета в гр. Сибиу.

На 4 декември 2012 г. по искане на Румънската разузнавателна служба („РРС“) прокуратурата внесла в Букурещкия апелативен съд искане за обявяване на жалбоподателите за „нежелани лица“. Съгласно закона за нежелано лице може да бъде обявен чужденец, ако е извършил или извършва действия, с които може да застраши националната сигурност или общественения ред, или ако има сериозни данни, че възнамерява да извърши такива действия. Към искането били приложени документи, съдържащи класифицирана информация. На 5 декември било проведено съдебно заседание с участието на жалбоподателите, които заявили, че не разбират основанията за производството, тъй като в искането за образуването му се цитирали само законови разпоредби. В отговор съдът посочил, че материалите по делото представляват класифицирана информация. С решение от същия ден уважил искането на прокуратурата с мотиви, че съгласно тази информация жалбоподателите са участвали в дейности, които могат да застрашат националната сигурност. Съдът постановил забрана жалбоподателите да влизат в страната за срок от 15 години и административно задържане до експулсирането им. На 20 декември Върховният съд потвърдил решението и посочил, че съгласно закона при обявяването на чужденец за нежелан по съображения, свързани с националната сигурност, в решението не могат да се посочват данните,

информацията и фактическите обстоятелства, мотивирали констатациите на съда.

Междувременно, на 6 декември РРС публикувала прессъобщение относно делото, в което се казвало, че жалбоподателите (посочени само с инициали) са участвали в подготовката за терористична атака на румънска територия от екстремистко формирование, идеологически свързано с Ал Кайда. Някои вестници публикували тази информация, като разкрили имената на жалбоподателите и подробности относно обучението им в Румъния.

Жалбоподателите напуснали страната на 27 декември.

Решението:

88-92. Жалбоподателите се оплакват, че в производството по искането да бъдат обявени за нежелани лица не са им били осигурени достатъчно процедурни гаранции, поради което не са били в състояние да се защитят ефективно. По-специално, не били уведомени за обвиненията срещу тях, а документите по делото били засекретени. Позовават се на чл. 1 от Протокол № 7 и чл. 13 от Конвенцията. Съдът намира, че следва да разгледа жалбата само в светлината на чл. 1 от Протокол № 7, който е приложим, тъй като е изпълнено условието му жалбоподателите да са пребивавали на законно основание на територията на държава, ратифицирала протокола.

93-101. Жалбоподателите поддържат, че е нарушен принципът за равенство на страните, тъй като нито те, нито адвокатите им били уведомени за фактическите основания за искането на прокуратурата, с което апелативният съд ги запознал чрез преводач, но то не съдържало данни за деянията, в които са обвинени. Според жалбоподателите различният подход относно класифицираната информация, възприет от съда и от РРС, която само ден след постановяването на решението оповестила публично тези деяния, поставя под въпрос необходимостта от класифицирането ѝ. Законът не изисквал от съдилищата да проверят дали засекретяването на документи от РРС е оправдано и да анализират основанията за отказа ѝ да ги предостави на засегнатите лица, нито им давал правомощие да ги разсекретят.

Жалбоподателите имали право да ангажират адвокат, включително с достъп до класифицирана информация, но съдът не бил длъжен да ги уведоми, нито да им предостави време за това. Поради бързината на производството и необходимостта да пътуват до Букурещ, те били лишени от такава възможност, още повече че не бил публикуван списък на адвокати с достъп до класифицирана информация, а производството за придобиването му било по-дълго от това по обявяването на чужденец за нежелано лице. Съдебното производство представлявало просто формалност и съдилищата изхождали от презумпцията, че исканията на РРС и прокуратурата са обосновани. Отказали да съберат поискани от тях доказателства, без да изложат мотиви.

102-109. Правителството посочва, че съдилищата могат да поискат от компетентния орган да обмисли декласифициране или промяна на нивото на класификация на документите, за да може заинтересуваното лице да се запознае с тях, както и да разгледат евентуално възражение за незаконност на класифицирането им. От тях се изисквало да постигнат справедлив баланс между необходимостта на чужденците да бъдат предоставени достатъчно данни, за да могат да се защитят, и спазването на законовите разпоредби относно класифицираната информация. Според практиката им на засегнатите лица трябвало да се предоставя конкретна информация. В случая, дори и да се допуснело, че жалбоподателите не са получили от съда достатъчно фактически данни за подозренията срещу тях, те ги научили най-малкото от прессъобщението на РРС. Не поискали отлагане на делото, за да могат адвокатите им да се снабдят с удостоверения за достъп до класифицирана информация или за да бъдат заместени от адвокати, които притежават такива. В заключение правителството счита, че жалбоподателите са се ползвали с достатъчно гаранции. Въпреки че правото им на достъп до класифицирани данни било ограничено, те получили достатъчно информация, за да подготвят защитата си. Решението било постановено в съответствие с приложимите законови разпоредби. Делото им било разгледано на две инстанции от съдилища, които имали достъп до всички документи и установили, че в

интерес на националната сигурност на Румъния жалбоподателите следва да бъдат изведени от страната.

110-112. По делото са представени и становища на трети страни. Според Хелзинкската фондация за правата на човека и Сдружението за правна интервенция минималните процедурни гаранции на чл. 1 от Протокол № 7 и съобразяването с практиката на Съда на Европейския съюз и стандартите на ООН относно експулсирането на чужденци не могат да бъдат осигурени, ако на засегнатите лица не бъде предоставена информация за фактическите основания на мярката. Мнението на Амнести интернешънъл е, че гаранциите, свързани с правото на справедлив процес, могат да бъдат отнесени и към чл. 1 от Протокол № 7 и не позволяват използване в съдебното производство на засекретени документи, до които заинтересованото лице или неговият адвокат нямат достъп, за да подготвят защитата си, особено в случай че при експулсиране има риск от третиране в нарушение на чл. 3 от Конвенцията. Специалният докладчик на ООН за насърчването и защитата на правата на човека и основните свободи при борбата срещу тероризма подчертава, че използването на класифицирани документи като доказателства трябва да бъде изключение, защото противоречи на принципите на достъп до съд, състезателност и равенство на страните, а понятието „национална сигурност“ трябва да бъде дефинирано точно, за да се избегне злоупотреба с него.

I. Общи принципи

113-124. Съдът припомня, че Конвенцията не гарантира на чужденците право да влязат или пребивават в конкретна страна. Член 6 не се прилага към производствата по експулсиране на чужденец. Член 1 от Протокол № 7 предоставя един минимум процедурни гаранции само на законно пребиваващи чужденци. Наред с общия принцип за законност, който изисква мярката да има основание в националното право, както и законът да е предвидим и достъпен и да предоставя защита срещу произволна намеса от страна на властите, разпоредбата предвижда три специфични процедурни гаранции, чието приложение Съдът е обсъдил по редица дела (в т.ч. *C.G.*

and Others v. Bulgaria, no. 1365/07, и *Kaushal and Others v. Bulgaria*, no. 1537/08).

125-129. По въпроса дали и до каква степен чл. 1 от Протокол № 7 защитава претендираните от жалбоподателите права – да бъдат информирани за фактическите основания за експулсирането им и да получат достъп до документите по делото – Съдът посочва, че те не са изрично споменати в разпоредбата. Конвенцията обаче гарантира права, които са „практически и ефективни“. Чужденците не биха могли да упражнят ефективно правото си „да представят доводи против експулсирането“ (чл. 1, § 1(a) от Протокол № 7), без да са информирани за съответните фактически елементи, обосновавали преценката на компетентните национални органи, че те представляват заплаха за националната сигурност. Относно правото на достъп до документите Съдът е имал повод да постанови, че дори когато става въпрос за националната сигурност, мерките за експулсиране трябва да бъдат предмет на някаква форма на състезателно производство, ако е необходимо с подходящи процедурни ограничения по отношение на използването на класифицирана информация (*Ljatići v. “the former Yugoslav Republic of Macedonia”*, no. 19017/16, § 35). „Според Съда това подразбира, че чл. 1 от Протокол № 7 предоставя на чужденеца право да бъде осведомен, за предпочитане в писмена форма и във всеки случай по начин, позволяващ ефективна защита, за съдържанието на документите и информацията, на които се позовава компетентният национален орган, вземащ решение за неговото експулсиране, без да се изключва възможността за надлежно обосновано ограничаване на такава информация, ако това е необходимо. С оглед на изложеното по-горе Съдът намира, че по принцип чл. 1 от Протокол № 7 изисква засегнатите чужденци да бъдат информирани за релевантните фактически елементи, въз основа на които компетентните национални власти считат, че те представляват заплаха за националната сигурност, и да им бъде предоставен достъп до съдържанието на документите и информацията по делото, на които властите се позовават при вземането на решение за тяхното експулсиране.“

130-133. Що се касае до допустимите ограничения на тези две права (наричани по-

нататък „процесуални права“ на чужденеца), които не са абсолютни и по отношение на които законодателствата на голямата част от държавите членки предвиждат възможност за ограничаване, когато става въпрос за националната сигурност, Съдът отново подчертава, че е наясно със степента на опасност, която представлява тероризмът, и със значителните трудности, с които държавите се сблъскват понастоящем при защитата на населението си от терористично насилие. Съответно чл. 1 от Протокол № 7 не трябва да се прилага по такъв начин, че да създава на компетентните органи непропорционални затруднения при предприемането на ефективни мерки за противодействие на тероризма и други тежки престъпления в изпълнение на задълженията им по чл. 2, чл. 2 и чл. 5, § 1 от Конвенцията. Независимо от това, евентуалните ограничения на разглежданите права не трябва да обезсилват процедурната защита, осигурена от чл. 1 на Протокол № 7, като накърняват самата същност на гаранциите, залегнали в тази разпоредба. Дори и в случай на ограничения, на чужденеца трябва да бъде предоставена ефективна възможност да изложи съображения против експулсирането си, както и защита от произвол. Член 1 от Протокол № 7 позволява само ограничения, които са надлежно обосновани и достатъчно компенсирани от балансиращи фактори с оглед на обстоятелствата във всеки конкретен случай.

134-138. На следващо място Съдът обсъжда критериите, въз основа на които трябва да се преценява дали ограниченията на разглежданите процесуални права са съвместими с чл. 1 от Протокол № 7. Отбелязва, че макар и обхватът на процедурните гаранции по чл. 5 и чл. 6 от Конвенцията да не е непременно еднакъв с този по чл. 1 от Протокол № 7, практиката по двете разпоредби предоставя полезни указания за методологията, която трябва да се следва при тази преценка. Съдът намира, че за да определи в кои случаи ограниченията съответстват на чл. 1 от Протокол № 7, трябва първо да установи дали те са били надлежно обосновани в светлината на конкретните обстоятелства по делото и след това да прецени дали са били компенсирани в достатъчна степен, по-специално чрез предоставянето на процедурни гаранции, които да запазят самата същност на съответните права.

а) дали ограниченията са били надлежно обосновани

139. Съдът приема, че може да съществуват съображения за налагането на ограничения, като необходимостта от защита на националната сигурност. В съответствие с принципа на субсидиарността, преценката доколко това се изисква и е оправдано в даден случай е задача преди всичко на националните власти. Съдът следва да разгледа процедурата за вземане на решението им по въпроса. Той напомня, че оценката на необходимостта от такова ограничаване на процесуалните права на чужденеца трябва да бъде съпътствана от гаранции срещу произвол. Изискванията в това отношение включват надлежно мотивиране на решението за налагане на ограничения и процедура, позволяваща тези съображения да подлежат на контрол, особено в случаите когато не са разкрити на заинтересованото лице.

140-143. Контролът ще съответства на върховенството на правото и няма да позволява неограничена дискреция на изпълнителната власт, ако е поверен на орган (съдебен или не), независим от органа, който е поискал налагане на ограничението. Така първият критерий, който Съдът следва да приложи при проверката за съответствие с чл. 1 от Протокол № 7, е дали независим национален орган е разгледал необходимостта от ограничаване на процесуалните права на чужденеца. За Съда е важен обхватът на компетентността на този орган и по-специално дали той има право да упражни контрол относно необходимостта от запазване на поверителността на класифицираната информация. След това Съдът трябва да прецени и правомощията, предоставени на органа в зависимост от констатациите му дали в даден случай се е налагало ограничаване на процесуалните права на чужденеца. По-конкретно, когато органът е приел, че националната сигурност не оправдава отказа съдържанието на документите и информацията, обосновали решението за експулсиране, да бъде разкрито на засегнатия чужденец, Съдът следва да установи дали той е имал правомощие да поиска от компетентния по въпросите на националната сигурност орган да преразгледа решението си за класифи-

циране на документите или самият той да ги разсекрети, така че да могат да бъдат връчени на чужденеца или поне той да бъде уведомен за съдържанието им. Когато независимият орган приеме, че защитата на националната сигурност наистина не позволява разкриване на съдържанието им, Съдът трябва да прецени дали при достигане до това заключение той е идентифицирал надлежно засегнатите интереси и е съпоставил интересите на националната сигурност с тези на чужденеца.

144-146. За установяването на нарушение на чл. 1 от Протокол № 7 обаче не е достатъчно само по себе си националните органи да не са разгледали – или да не са разгледали и обосновавали в достатъчна степен – необходимостта от ограничаване на процесуалните права на чужденеца. При всички положения Съдът трябва да провери и дали в конкретния случай са приложени някакви балансиращи мерки и, ако е така, дали те са били достатъчни за смекчаване на ограниченията, така че да запазят самата същност на тези права. Колкото по-невзискателна е била проверката на национално ниво относно необходимостта от ограничаване на процесуалните права, толкова по-строг ще бъде контролът на Съда върху балансиращите фактори. По-конкретно, при прекалено бегъл преглед на национално ниво относно необходимостта от налагане на ограничения, запазването на същността на процесуалните права по чл. 1 от Протокол № 7 ще изисква прилагане на засилени балансиращи фактори. При преценката си Съдът следва да се води от два основни принципа: първо, колкото по-ограничена е информацията, с която разполага чужденецът, толкова по-важни ще бъдат защитните мерки, за да се балансира ограничението на процесуалните му права; второ, когато обстоятелствата в случая разкриват особено значителни последици за положението на чужденеца, предпазните балансиращи мерки трябва да бъдат съответно засилени.

б) дали ограниченията са били компенсирани в достатъчна степен от балансиращи фактори

147-150. Поради липсата на европейски консенсус относно видовете фактори, които могат да осигурят такова балансиране, или

техния обхват, на държавите трябва да се остави известна свобода на преценка при избора им. Съдът обаче ще следи гарантираната от чл. 1 на Протокол № 7 процедурна защита да не бъде обезсилена. Когато производството по експулсиране се разглежда като цяло, например за да се оценят последиците от някои ограничения върху ефективното упражняване на процесуалните права на чужденците, трябва да се вземат предвид следните фактори, изброени неизчерпателно и изведени въз основа на практиката на Съда и на сравнителния анализ:

- *предоставената на чужденеца информацията относно основанията за неговото експулсиране и съдържанието на съответните документи*

151-152. В практиката си Съдът не е посочил *in abstracto* в какъв обем следва да се предостави информацията, тъй като това е въпрос на преценка във всеки конкретен случай. Съдът трябва да провери дали в производството националните органи са информирали засегнатия чужденец за същността на обвиненията срещу него в степената, съвместима със запазването на поверителността и правилното провеждане на разследванията. Важен въпрос е и дали в дадения случай съдебен или друг независим орган преценява, след проучване на всички класифицирани доказателства, коя фактическа информация може да бъде разкрита на засегнатия чужденец, без да се застрашава националната сигурност, като тя трябва да му бъде разкрита на етап от производството, когато все още е в състояние да я оспори успешно.

- *осведомяването на чужденеца за протичането на производството и действащите национални механизми за балансиране на ограниченията*

153. Трябва да се установи дали националните власти са предоставили необходимата информация на чужденеца, поне на ключови етапи от производството. Подобно осведомяване би било особено полезно, когато чужденците не се представляват от адвокат и когато липсата на подходяща информация може да доведе до пропуск да упражнят права, предоставени им от националното законодателство. Това ще бъде още по-важ-

но в случаите, в които националните процесуални правила налагат определена експедитивност при разглеждането на делото.

- дали чужденецът е бил представляван

154-155. Както е посочено в чл. 1, § 1 (с) от Протокол № 7, чужденецът трябва да има възможност да бъде представляван пред компетентния орган. Това означава, първо, че националното законодателство трябва да предоставя ефективна възможност за представителство. Възможността чужденецът да бъде представляван от адвокат или дори от специализиран адвокат, който притежава съответните разрешения за достъп до класифицирани документи по делото, които не са достъпни за самия чужденец, е важен балансиращ фактор. Съдът ще прецени и практическата възможност чужденецът да има ефективен достъп до такова представителство в хода на производството. И накрая, за Съда правата, с които се ползва представителят на чужденеца в дадения случай, са допълнителна важна защитна мярка. Той ще отчете например степента, в която на представителя е предоставен достъп до документите по делото, включително класифицираните, които не са достъпни за чужденеца. Ще прецени и дали след получаването на достъп до класифицираните материали комуникацията на представителя с клиента му е била ограничена.

- дали в производството е участвал независим орган

156-157. Съгласно чл. 1, § 1 (а) и (б) от Протокол № 7 чужденецът трябва да има възможност „да представи доводи против експулсираното си“ и „да бъде проверен неговия случай“. Според Съда при преценката за спазването на тези разпоредби могат да бъдат взети под внимание следните примерно изброени аспекти, като не е задължително всички въпроси кумулативно да получат положителен отговор:

1) Дали един или повече независими органи, административни или съдебни, са участвали в производството, било като пряко са наложили мярката, било като са упражнили контрол за нейната законосъобразност или дори по същество, а когато органът е съд – на какво ниво в йерархията на националната система се намира той. Във връзка с това

съдебната форма на контрол върху мярката по принцип ще има по-голям балансиращ ефект от административната.

2) Дали жалбоподателят е бил в състояние да оспори по ефективен начин и пред независим орган твърденията, че представлява заплаха за националната сигурност.

3) Дали независимият орган е имал правомощието да провери ефективно основанията, залегнали в искането, респ. решението за експулсиране, както и представените доказателства, и ако е така, дали в конкретния случай е упражнил надлежно това свое правомощие. Съдът ще вземе предвид дали за целта органът е имал достъп до цялата преписка, съставена от съответния орган за национална сигурност в подкрепа на твърденията му срещу чужденеца, включително до класифицираните документи. Друг важен фактор е правомощието на независимия орган да проверява автентичността на документите в преписката, заедно с надеждността и достоверността на класифицираната информация, представена в подкрепа на искането или решението за експулсиране. В тази връзка няма презумпция, че основанията, на които се позовава компетентният орган за национална сигурност, съществуват и са валидни – независимият орган трябва да разполага с възможност да проверява фактите в светлината на представените доказателства.

4) Дали независимият орган, компетентен да упражни контрол върху решение за експулсиране, е имал правомощието да го отмени или измени, ако установи, че позоваването на националната сигурност е лишено от разумна и адекватна фактическа основа.

5) Дали необходимостта от експулсиране е достатъчно правдоподобна в светлината на обстоятелствата по делото и мотивите, изложени от независимия орган за да обоснове решението си. В този контекст Съдът следва да установи дали мотивите на решението на националния орган отразяват, поне накратко, естеството и степента на упражнението от него контрол по отношение на обвиненията срещу чужденеца.

II. Прилагане на принципите в настоящия случай

158-161. Съдът отбелязва, че по силата на действащото законодателство правата на жалбоподателите да бъдат информирани за фактическите елементи и за съдържанието на документите, на които са се основавали както искането, така и решението за експулсирането им, са били сериозно ограничени. Той пристъпва към проверка дали ограниченията са били необходими и дали са били налице балансиращи мерки, които да ги смекчат, преди да прецени тяхното конкретно отражение върху положението на жалбоподателите в светлината на производството като цяло. В тази връзка отбелязва, че основните последици от експулсирането им са били невъзможността да продължат обучението си и скъсването на връзките, които са установили Румъния, а в допълнение подозренията в намерение да извършат терористичен акт са накърнили репутацията им.

162-165. Що се отнася до обосновката на ограниченията Съдът отбелязва, че националното законодателство не е позволявало на съдилищата да предоставят достъп до засекретените документи, нито да преценят във всеки конкретен случай дали защитата на националната сигурност налага доказателствата по делото да не бъдат разкривани. От решенията им не личи да са направили каквато и да било преценка на необходимостта процесуалните права на жалбоподателите да бъдат ограничени. Те не са изяснили конкретните свързани с националната сигурност съображения, които не позволяват разкриване на класифицираната информация в случая. Върховният съд не е отговорил на изразените от жалбоподателите съмнения относно приложеното ниво на класификация. И накрая, фактът, че веднага след произнасянето на апелативния съд РРС е публикувала прессъобщение с по-подробни от предоставените на жалбоподателите фактически данни, противоречи на довода, че е било необходимо те да бъдат лишени от конкретна информация за фактическите основания на искането за експулсирането им. При тези обстоятелства Съдът следва да упражни строг контрол, за да установи дали наличните балансиращи фактори са били в състояние да смекчат

ефективно ограничаването на процесуалните права на жалбоподателите, като държи сметка за извода си, че то е било значително.

166-167. По въпроса за балансиращите фактори Съдът отбелязва доводите на правителството, че жалбоподателите са получили известна фактическа информация в съдебното производство и от прессъобщението на РРС, че са имали право да бъдат представлявани от адвокат с достъп до класифицирана информация и най-вече че необходимостта от експулсиране е била разгледана, в светлината на секретната документация, от високостоящи в съдебната йерархия независими и безпристрастни съдилища. По-нататък той преценява конкретното отражение на всеки от тези посочени от правителството фактори, както и на други от изброените по-горе.

168-177. Относно степента на осведомяване на жалбоподателите за фактическите основания за експулсирането им Съдът констатира, че в производството пред апелативния съд те са били информирани за искането, въз основа на което е било образувано. В него обаче са били посочени само правните разпоредби, които според прокуратурата са били относими към тяхното поведение, без каквито и да било данни за самото поведение или конкретни обвинения. Според Съда простото изброяване на номерата на правните разпоредби, на които се позовава искането, не може да бъде достатъчно, дори и *a minima*, за да представлява адекватна информация. Решението също съдържа само правни характеристики, предоставящи обща информация за съответните наказуеми деяния, но не и конкретни факти. В производството пред Върховния съд жалбоподателите също не са били уведомени за фактическите твърдения срещу тях, така че да могат да упражнят ефективно правата си по чл. 1 от Протокол № 7. Съдът намира, че дори и посочените в прессъобщението на РРС данни да са били достатъчни за подготовката на защитата им, в случая то не може да се приеме за подходящо средство за предоставяне на информация по следните причини: първо, не се установява да е било приложено по делото, нито пък прокуратурата да е заявила или Върховният съд да е потвърдил, че искането се основава на посочените в него

факти; второ, от документите по делото или от мотивите на окончателното съдебно решение не личи съдът да се е позовал на него или на съдържанието му; трето и най-важно, по самото си естество едно пресъобщение, дори и разпространено чрез официални канали и отнасящо се до съдебно производство, има различна цел от официалната информация, на която страните имат право, с адаптирана към особеностите на спора и обхвата на процесуалните им права степен на конкретност и прецизност. Съдът отбелязва, че представените от правителството примери от националната съдебна практика показват развитието ѝ към позицията, че съдилищата имат правомощие да информират чужденците за определени факти, но не и защо те не са го използвали в конкретния случай.

178-183. Освен това на жалбоподателите не е била предоставена никаква информация за целта, хода и ключовите етапи на производството или за процесуалните им права. Апелативният съд ги е информирал за ограничението на правото им на достъп до документите по делото и за предвидената от закона балансираща предпазна мярка, а именно достъпа на самия съд до тези документи. Той обаче не е счел за необходимо да се увери, че жалбоподателите – чужденци, единият от които пристигнал в Румъния наскоро и невладеещ румънски език – са добре информирани за производството пред него или за съществуването във вътрешното право на други предпазни мерки, които биха могли да компенсират последиците от ограничаването на процесуалните им права. Не е проверил дали знаят, че могат да бъдат представлявани от адвокат, и на кой етап на производството следва да поискат това, нито ги е уведомил, че има адвокати, притежаващи разрешения за достъп до класифицирана информация, които биха могли да се запознаят със засекретените документи. Съдът намира, че тези пропуски, в съчетание с бързината на производството, са довели до обезсилване на процедурните гаранции, на които жалбоподателите са имали право. Той оставя отворен въпроса дали обстоятелството, че пред Върховния съд са ги представлявали избрани от тях адвокати, е освободило властите от задължението да ги информират за правата им и за предвидените от националното право гаранции. Във всеки

случай Върховният съд също не им е предоставил такава информация служебно, поради което и този балансиращ фактор не е смекчил ограничаването на процесуалните им права.

184-192. Що се отнася до представляването на жалбоподателите в производството Съдът отбелязва, че националното право не е задължавало властите да им осигурят адвокатска помощ, нито да ги осведомят, че може да ги представлява адвокат с достъп до класифицирана информация, а списък на такива адвокати не е бил публикуван от адвокатската колегия. Според Съда при това положение и предвид бързината на първоинстанционното производство, в него жалбоподателите не са разполагали с ефективна възможност да си осигурят представителство, още по-малко от адвокат с разрешение за достъп до класифицирана информация. Адвокатите, които са ги представлявали пред Върховния съд, не са имали такива разрешения. Съдът намира, че в случая участието им в производството, без каквато и да било възможност за запознаване с обвиненията срещу техните клиенти, не е било в състояние да осигури ефективната им защита. Адвокатите са могли да поискат отлагане, за да получат разрешение за достъп, но законовият срок за издаването му е надвишавал нормалната продължителност на производството за обявяване на чужденец за нежелано лице, което се потвърждава и от представените примери от съдебната практика. Поради изложеното Съдът приема, че представляването на жалбоподателите не е било достатъчно ефективно, за да компенсира в значима степен ограниченията на процесуалните им права.

193-202. По въпроса дали решението за експулсиране е било подложено на независим контрол Съдът отбелязва, че производството за обявяване на дадено лице за нежелано е съдебно, и отдава особена тежест на факта, че компетентни са високостоящи в йерархията съдилища. Намира обаче, че макар и това да е сериозна гаранция, в настоящия случай тя не е била достатъчна сама по себе си, за да компенсира ограниченията на процесуалните права на жалбоподателите, тъй като от мотивите на постановените решения не може да се

направи извод за естеството и степента на упражнения съдебен контрол. С оглед на информацията, с която са разполагали жалбоподателите, те не са били в състояние да оспорят конкретно обвинение в деяние, застрашаващо националната сигурност, и това е изисквало пълна и всеоткронна проверка на основателността на искането на прокуратурата. Съгласно закона съдилищата принципно са имали достъп до всички засекретени документи, на базата на които то е било направено, но от първоинстанционния съд се е изисквало просто да установи наличието на „достатъчна информация“ или „индикации“, че съответният чужденец възнамерява да предприеме дейности, застрашаващи националната сигурност. Според практиката на Съда обаче (цитираните *C.G. and Others*, § 74, и *Kaushal and Others*, § 49) се изисква проверка дали основателността на искането за експулсиране е доказана с представените в негова подкрепа документи. Не е ясно дали националните съдилища действително са имали достъп до цялата класифицирана информация или само до представен от прокуратурата „документ“, който според правителството съдържа подробности за твърдените действия на жалбоподателите и за данните, с които е разполагала РРС. Върховният съд не е дал разяснения и в отговор на изразените от жалбоподателите съмнения относно засекретените документи. Отказал е да допусне и единственото доказателство, поискано от тях за да опровергават твърдението, че са финансирали терористични дейности. Съдилищата са отхвърлили доводите им с много общи мотиви. С оглед на изложеното Съдът намира, че няма данни те да са проверили надеждността и достоверността на твърденията на прокуратурата.

203-205. В обобщение Съдът отново подчертава, че в настоящия случай жалбоподателите са претърпели значителни ограничения при упражняването на процесуалните си права. От материалите по делото не личи необходимостта от такива ограничения да е била разгледана и приета за надлежно обоснована от независим орган на национално ниво. Това налага Съдът да упражни строг контрол относно мерките, приложени в производството срещу жалбоподателите за компенсиране на последиците от тези ограничения, така че да се запази

самата същност на техните права съгласно чл. 1, § 1 от Протокол № 7. В случая тези мерки не са били достатъчни – жалбоподателите са получили само много обща информация за правната характеристика на обвиненията срещу тях, но не и за конкретни действия, с които да са застрашили националната сигурност; не са били осведомени за ключовите етапи на производството или за възможността за запознаване с класифицираната информация по делото чрез адвокат, притежаващ разрешение за достъп. Що се отнася до степента на контрол от независим орган, според Съда самият факт, че решението за експулсиране е взето от независими съдилища на високо ниво, без да е възможно да се установи, че те действително са използвали правомощията, предоставени им съгласно румънското законодателство, не е достатъчен за да компенсира ограниченията на правата на жалбоподателите.

206. В заключение, като взема предвид производството като цяло и като отчита свободата на преценка, предоставена на държавите по такива въпроси, Съдът намира, че ограниченията, наложени на упражняването на правата на жалбоподателите по чл. 1 от Протокол № 7, не са били балансирани в националното производство така, че да се запази самата същност на тези права. Следователно е налице нарушение на чл. 1 от Протокол № 7.

Към решението са приложени особените мнения на десет от съдиите от състава, седем от които подкрепят крайния извод в решението, но изразяват несъгласия с мотивите, а трима не го подкрепят, защото според тях представлява съществено отклонение от изводите на Съда по скорошното сходно дело *Regner v. the Czech Republic* ([GC], по. 35289/11), като парадоксално приема предоставената от чл. 1 на Протокол № 7 защита за по-силна от тази на чл. 6 от Конвенцията, и защото не отчита надлежно възможността достъпът до класифицираната информация по делото да бъде осъществен чрез адвокат, притежаващ изискваното разрешение.

Съдът намира за неоснователно оплакването на ученици от унгарското етническо малцинство, че са били дискриминирани поради начина на организиране и провеждане на зрелостните изпити. Последиците за жалбоподателите от избора им да учат на унгарски език и от организираното от държавата обучение на малцинствен език и провеждане на зрелостните изпити, макар и релевантни за твърдяната от тях разлика в третирането им в сравнение с румънскоезичните ученици, не са ги поставили в различно положение, достатъчно значително от гледна точка на чл. 1 от Протокол № 12 към Конвенцията.

Решение по делото [Ádám and others v. Romania \(nos. 81114/17 и 5 други\)](#)

Фактите: Шестимата жалбоподатели, румънски граждани от унгарски етнически произход, избрали да учат на майчиния си унгарски език и поради това за завършване на средното си образование трябвало да държат два допълнителни зрелостни изпита – устен за оценяване на комуникационните умения на унгарски език и писмен по унгарски език и литература. Петима от тях не покрили минималното ниво за взимане на изпитите по румънски език и литература, а един – по унгарски език и литература. Изпитите по останалите предмети от матурата издържали.

Правителството е предоставило данни, че в периода 2013 г. – 2018 г. успеваемостта на зрелостните изпити е била между 58,1% и 73,9% за всички ученици и между 58,4% и 70% за ученици, на които е било преподавано на унгарски език. През същия период успеваемостта на изпитите по румънски език и литература е била със 17% до 18% по-ниска за учениците, учили на

унгарски език, отколкото за техните връстници, учили на румънски език.

Решението:

28. Предварително Съдът отбелязва, че жалбоподателите се оплакват от начина на организиране на матурите, без да поставят под въпрос необходимостта и ползите от изучаването на румънски език. В тази връзка той подчертава, че актовете на Съвета на Европа, свързани със защитата на националните малцинства, по-специално Рамковата конвенция за защита на националните малцинства и Европейската харта за регионалните или малцинствени езици, изрично признават, че защитата и насърчването на езиците на малцинствата не трябва да бъде в ущърб на официалните езици и необходимостта от изучаването им.

30. Жалбоподателите се оплакват, че са били дискриминирани поради начина на организиране на матурата, тъй като в определения кратък период от време е трябвало да положат два изпита повече от румънските си връстници, а и за тях изпитите по румънски език и литература били много трудни. Това ги натоварвало с по-голяма тежест и станало причина за неуспеха им. Те се позовават на общата забрана за дискриминация, въведена с чл. 1 от Протокол № 12 към Конвенцията¹.

По допустимостта

31-36. При преценката на компетентността си *ratione materiae* Съдът отбелязва, че съгласно Закона за националното образование (ЗНО) на всички ученици в Румъния е предоставена възможността да бъдат обучавани на майчиния им език и че от властите се очаква да подпомагат този процес. Следователно жалбоподателите могат да твърдят, че са били дискриминирани при упражняването на право, конкретно предоставено от закон, и чл. 1 от Протокол № 12 е приложим.

37-42. Правителството повдига възражение за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита. Жалбоподателите не оспорили пред административните съдилища министерските заповеди за определяне

¹ България не е ратифицирала Протокол № 12 към Конвенцията (Б.пр.).

датите на изпитите, и така не им дали възможност да ги отменят, ако установят нарушения. Не подали и жалби до Националния съвет за борба с дискриминацията (НСБД). Според жалбоподателите правителството не е доказало, че тези средства за защита биха поправили твърдяното нарушение. Освен това времето между публикуването на заповедта, определяща графика на изпитите, и тяхното провеждане било недостатъчно за да се получи окончателно решение по евентуално оспорване на тази заповед. Жалбоподателите напомнят и че оплакването им касае не само недостатъчното време за почивка между изпитите, но и степента на трудност на изпита по румънски език и литература. Относно възможността за сезиране на НСБД те се позовават на негово решение по идентичен казус, според което не е налице дискриминация, тъй като обучението на език, различен от румънски, е избор на учениците и предполага допълнителни усилия от тяхна страна, както и от страна на държавата, а и тези усилия са възнаградени с получаваното удостоверение за владене на още един език. Апелативният и Конституционният съд също не са установили дискриминация.

43-47. Съдът напомня изведените в практиката му принципи относно изчерпването на вътрешноправните средства за защита (*Gherghina v. Romania* (dec.) [GC], no. 42219/07, §§ 83-89 и *Vučković and Others v. Serbia* (предварително възражение) [GC], nos. 17153/11 и 29 други, §§ 69-77) и отново подчертава, че правителството, което прави възражение за неизчерпване на дадено правно средство, носи тежестта да докаже, че към съответния момент то е било ефективно и разполагаемо както на теория, така и на практика. Разполагаемостта на средството за защита, за което се твърди, че съществува, включително неговият обхват и приложение, трябва да бъде посочена ясно и потвърдена или допълнена от съдебната или друга практика (цитираното *Gherghina*, § 88, и *Molla Sali v. Greece* [GC], № 20452/14, § 89).

48-53. Съдът отхвърля възражението за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита. По отношение на възможността за обжалване на заповедта пред

административния съд отбелязва, че правителството не сочи никаква съдебна практика и той не може да спекулира например по въпроса дали съгласно националното законодателство жалбоподателите са имали статуса на жертви към момента на публикуването на съответната заповед, т.е. преди да са завършили обучението и да могат да се явят на матура. Правителството не дава обяснение за тази пълна липса на практика във връзка със средство за защита, което е приложимо по отношение на всички административни актове. Дори да се приеме, че точно министерските заповеди за графика на матурите никога не са били оспорвани пред съд, правителството е трябвало да предостави съдебни решения по жалби срещу такива заповеди в друга материя. Поради това Съдът не приема за доказано, че соченото средство е ефективно на практика. Що се отнася до жалбата пред НСБД той отбелязва, че Съветът вече се е произнасял по идентичен казус и при обстоятелствата по настоящото дело шансовете за успех са толкова малки, че правят средството за защита безполезно.

54-61. Правителството повдига и възражение, че жалбите са просрочени. Жалбоподателите следвало да ги подадат в 6-месечен срок от публикуването на съответните заповеди, с които графикът на изпитите се определя всяка учебна година. Жалбоподателите поддържат, че мерките, от които се оплакват, са ги засегнали пряко едва в момента, в който са получили резултатите от изпитите. Съдът припомня практиката си, че срокът за подаване на жалба тече от окончателното решение в процеса на изчерпване на вътрешноправните средства за защита, но ако от самото начало е ясно, че липсва ефективно средство за защита, той се брой от датата на спорните действия или мерки или от датата на узнаването за тях, за техните последици или за претърпените вреди (*Varnava and Others v. Turkey* [GC], nos. 16064/90 and 8 others, § 157). В настоящия случай жалбоподателите са се явили на зрелостните изпити по повече от един път. Както Съдът е установил по-горе, те не са разполагали с ефективно средство за защита по отношение на твърдяното нарушение, поради което 6-месечният срок е започнал да тече от датата, на която са узнали за последиците на мярката, от която се

оплакват, и за вредите, които са претърпели, т.е. датата, на която всеки от тях е получил резултатите от последния си опит да издържи матурата. Съдът отхвърля възражението, тъй като те са спазили срока, броеч от този момент.

62-68. Правителството твърди също така, че жалбите представляват *actio popularis*, защото жалбоподателите са се оплакали не само от личното си положение, но и от „десетилетна дискриминация на всички ученици, които не полагат зрелостните изпити на румънски език, т.е. всички национални малцинства, живеещи в Румъния“. Жалбоподателите оспорват, като сочат, че са се явили на изпитите и не са ги издържали, което било последица от мерките, предприети от властите. Съдът припомня, че жалба пред него могат да подадат само лица, „пряко засегнати“ от мярката, от която се оплакват (*Roman Zakharov v. Russia* [GC], no. 47143/06, § 164, с още препратки). Той отбелязва, че в случая оплакванията на жалбоподателите касаят последиците, които са претърпели лично, тъй като не са издържали изпитите. Що се отнася до твърденията, които правителството окачествява като *actio popularis*, според Съда те са просто подкрепящи аргументи по съществото на делото. Ето защо Съдът отхвърля и това възражение и обявява жалбите за допустими.

По същество

69-75. Жалбоподателите напомнят, че се оплакват и от нивото на изпитите по румънски език и литература, които затруднявали дори и румънските им връстници, а като чуждоезични, те никога нямало да владеят румънски език на тяхното равнище. Тази разлика трябвало да бъде призната както при зрелостните, така и при кандидатстудентските изпити. Жалбоподателите се позовават на решението по делото *D.H. and Others v. the Czech Republic* ([GC], no. 57325/00, §§ 175-181) и подчертават, че държавата е длъжна да защитава сигурността, идентичността и начина на живот на етническите малцинства – както за защита интересите на самите малцинства, така и за запазването на културно многообразие като ценност за цялата общност. Начинът на организиране на

изпитите имал далеч по-голям отрицателен ефект върху унгарската общност, отколкото върху по-голямата част от румънските ученици. Жалбоподателите оспорват довода на правителството, че следва да приемат последиците от избора си да учат на унгарски език. Според тях насърчаването на унгарскоезичните румънски граждани да изберат обучение на румънски език, за да се облекчат при зрелостните изпити, представлява стремеж към принудителна асимилация. Възможността за образование на унгарски език била от съществено значение за запазването на тяхната етническа идентичност. По твърдението на правителството, че удостоверението за владене на унгарски език им носи допълнителна полза, жалбоподателите посочват, че като не са издържали матурата, са лишени от всякаква възможност да продължат образованието си. Освен това правителството не предоставило никакви статистически данни, които да доказват, че принадлежащите към национално малцинство ученици ще имат каквато и да било полза от полагането на изпита по румънска литература.

76-81. Правителството поддържа, че третирането, от което се оплакват жалбоподателите, не представлява дискриминация. То било предвидено в закона, който предписвал и преподаване на румънски език и литература през целия период на училищното обучение. Преследвало легитимната цел осигуряване на равни възможности за всички граждани – етнически румънци или принадлежащи към етнически малцинства. Премахването на някой от езиковите изпити щяло да причини непоправима вреда на учениците по отношение на социалната им интеграция. По въпроса дали разликата в третирането е оправдана правителството отново посочва, че полагането на допълнителни изпити е резултат от свободния избор на жалбоподателите да получат образование на майчиния си език, който не им бил наложен от властите, нито бил последица от етническия им произход. Издаваните удостоверения за владене на още един език откривали пред тях допълнителни кариерни възможности.

82-86. Съдът отбелязва, че въпреки разликите в обхвата на чл. 14 от Конвенцията и чл. 1 от Протокол № 12, значението на

понятието „дискриминация“ в тях е еднакво и по принцип стандартите, разработени в практиката по чл. 14, са приложими при разглеждането на оплаквания, основани на чл. 1 от Протокол № 12. По смисъла на чл. 14 разликата в третирането е дискриминационна, ако „няма обективно и разумно оправдание“, т.е. ако не преследва „легитимна цел“ или ако не съществува „разумно отношение на пропорционалност“ между използваните средства и преследваната цел (цитираното *Molla Sali*, §§ 133 и 135). Само различие в третирането, основаващо се на конкретна характеристика или „статус“, може да представлява дискриминация по смисъла на чл. 14 (*Fábián v. Hungary* [GC], no. 78117/13, § 113). Съдът също така е приел, че обща политика или мярка, която засяга несъразмерно определена група, може да се счита за дискриминационна, дори и да не е конкретно насочена към тази група, както и че дискриминацията, потенциално противоречаща на Конвенцията, може да произтича от фактическо положение (цитираното *D.H. and Others*, § 175, с допълнителни препратки).

87-90. Правото на недискриминация при упражняването на гарантирани от Конвенцията права е нарушено и когато държавите, без обективно и разумно оправдание, не третират по различен начин лицата, които са в значително различаващо се положение. Следователно от забраната на чл. 14 за държавите възникват и позитивни задължения да провеждат необходимите разграничения между лица или групи, за които обстоятелствата са релевантно и значително различни (*Thlimmenos v. Greece* [GC], no. 34369/97, § 44). В този контекст релевантността се преценява по отношение на засегнатите интереси, а за да установи значителна разлика в обстоятелствата, Съдът изисква да е достигнат определен праг – мярката трябва да оказва особено вредносно въздействие върху определени лица вследствие на това, че са в отговарящо на защитен признак положение, и предвид признака, на основата на който твърдят, че са дискриминирани (*J.D. and A. v. the United Kingdom*, nos. 32949/17, 34614/17, § 85). Съдът отново подчертава, че държавите се ползват с известна свобода при преценката дали и до каква степен различията в иначе подобни ситуации оправдават различно

третиране. Същото се отнася и за необходимостта от различно третиране на групи, за да се коригират „фактическите неравенства помежду им“ (*Stummer v. Austria* [GC], no. 37452/02, § 88, и *Guberina v. Croatia*, no. 23682/13, § 72).

91-92. В настоящия случай Съдът приема, че графикът на матурата е бил по-неблагоприятен за жалбоподателите, които като етнически унгарци, получили образование на майчиния си език, е трябвало да се явят на всички изпити, полагани от румънскоезичните ученици, и в същия период да държат още два изпита. Така те са били третирани еднакво с румънските им връстници при полагането на зрелостните изпити, въпреки че положението им е било различно, и следва да се установи дали разликата е била достатъчно значителна, за да достигне прага по чл. 1 от Протокол № 12, и дали за държавата е възникнало позитивно задължение да предприеме конкретни мерки за облекчаване на допълнителната тежест, която е трябвало да понесат.

93-94. Съдът отбелязва, че по принцип определянето и планирането на училищната програма, което е предимно въпрос на целесъобразност, е от компетентността на националните власти и той не може да замести решението им по кои предмети да се полагат зрелостни изпити, в какъв ред и с какъв темп. Припомня, че е неизбежно да им се остави известна свобода на преценка, но обръща внимание и на консенсуса, който се очертава между държавите – членки на Съвета на Европа, относно признаването на специалните нужди на малцинствата и задължението за защита на тяхната сигурност, идентичност и начин на живот. Освен това правата на лицата, принадлежащи към национални малцинства, да използват майчиния си език и да получат образование на този език, както и съответното задължение на държавата да защитава и насърчава развитието на езиците на малцинствата, са сред принципите, охранени от международните актове, по които ответната държава е страна.

95-100. Съдът приема, че в съответствие с изискванията на законодателството и международните задължения на Румъния, целта на политиката относно образованието

на принадлежащите към национално малцинство е да се създадат равни възможности за всички ученици да получат образование на майчиния си език, като в същото време се гарантира достатъчно владеене и познаване на румънския език и литература. Начинът, по който властите са избрали да проверяват тези знания, и степента на трудност на изпита, която според жалбоподателите е била висока не само за тях, но и за румънските им връстници, несъмнено попада в обхвата на свободата на преценка на всяка държава. Въпреки че властите са се забавили с въвеждането на мерки, предписани от ЗНО (напр. румънски език и литература да се преподават по учебни програми и учебници, специфични за всяко малцинство) и че може все още да не са изследвали напълно всички предвидени от закона и посочени от НСБД възможности, Съдът отбелязва вече постигнатия напредък. Забавянето в прилагането на някои мерки може да се е отразило на положението на жалбоподателите, но като се има предвид свободата на преценка по въпроса, това не е достатъчно, за да позволи на Съда да заключи, че съдържанието на учебната програма само по себе си им е наложило прекомерна тежест от гледна точка на чл. 1 от Протокол № 12, за което и жалбоподателите не са представили доказателства.

101-105. По отношение на провеждането на изпитите Съдът отбелязва, че необходимостта учениците в положението на жалбоподателите да държат два допълнителни изпита е пряка и неизбежна последица от техния съзнателен и доброволен избор да учат на различен език и предоставената им от държавата такава възможност. Освен това графикът на матурите се определя в началото на всяка учебна година и не изглежда да се различава значително в отделните години, т.е. засегнатите ученици имат достатъчно време да се подготвят както академично, така и психически за изпитите. Съдът не е убеден и че графикът им като цяло е натоварил жалбоподателите с прекомерна тежест. Периодът за полагане на изпитите през съответните години, в които те са се явили на матура, е вариал между 9

и 25 дни, от което не може да се направи извод, че средно са имали значително по-малко време за почивка между тях от румънскоезичните ученици. С оглед на конкретните обстоятелства Съдът намира, че претърпените от тях неудобства не са били толкова значителни, че да достигнат прага по чл. 1 от Протокол № 12. Той отбелязва и предоставените от правителството статистически данни, от които се вижда, че успеваемостта на зрелостните изпити в периода 2013 – 2018 г. е била сходна за всички ученици.

106-108. Така Съдът не намира нищо, което да му позволява да заключи, че жалбоподателите са били практически лишени от реален избор да получат образование на майчиния си език или че държавата се е стремяла към принудителна асимилация, както твърдят. Последиците за жалбоподателите от избора на език на обучение и от организираното от държавата обучение на малцинствен език и провеждане на зрелостните изпити, макар и релевантни за твърдяната от тях разлика в третирането им в сравнение с румънскоезичните ученици, не са ги поставили в различно положение, достатъчно значително от гледна точка на чл. 1 от Протокол № 12 към Конвенцията. Следователно не е налице нарушение на тази разпоредба.

Решението е взето с мнозинство от пет гласа срещу два² и към него са приложени изявлението на съдиите Motoc и Paczolay за несъгласие с направения извод, за което те не са изложили съображения, и общото частично особено мнение на съдиите Kjølbro, Ranzoni и Schukking, в което те аргументират становището си, че жалбите са недопустими – било поради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, било поради неспазване на 6-месечния срок. Във връзка с първото основание те смятат, че жалбоподателите е следвало да оспорят пред административния съд заповедта на министъра, защото става въпрос за правно средство, което по принцип трябва да се изчерпа, и защото в правна система, която предоставя защита на основните права, засегнатото лице е длъжно да тества нейния обхват и да позволи на националните

² Към момента е отправено искане за разглеждане на делото от Голямата камера (Б.пр.).

съдилища да я приложат, а ако е уместно, и да я развият по тълкувателен път. Не виждат какви изводи биха могли да се направят от съдебни решения по жалби срещу други министерски заповеди в друга материя, които нямат връзка с разглеждания въпрос. Относно възможността за жалба пред НСБД те отбелязват, че по приетото за идентично дело тезата на жалбоподателя всъщност се е различавала от поддържаната в случая, а и той не е изчерпал разполагаемите средства за защита, тъй като касационният съд не е разгледал жалбата му, защото не е сочела основанията за обжалване. По отношение на 6-месечния срок тримата съдии споделят позицията на правителството, че той следва да се брои от публикуването на съответната заповед за определяне на графика, когато последиците от него – твърдяната дискриминация – са станали напълно предвидими, а не от действителното настъпване на вредата, както е приело мнозинството. В тази връзка те отбелязват, че оплакването на жалбоподателите от дискриминация се отнася не до факта, че не са издържали изпитите си, а до допълнителната тежест, която е трябвало да понесат поради избора си да учат на своя майчин език.

- ДЕЛА НА СЕС

Съдът намира, обратно на Общия съд, че е компетентен да се произнесе по искане за присъждане на обезщетение за вреди, за които се твърди, че са претърпени поради ограничителни мерки, предвидени в решения в областта на общата външна политика и политика на сигурност (ОВППС). Макар и от чл. 24, § 1, ал. 2, изр. посл. ДЕС и чл. 275, ал. 1ДФЕС да следва, че СЕС по принцип няма компетентност по отношение на разпоредбите относно ОВППС и на приетите въз основа на тях актове, Договорите изрично предвиждат две изключения от този принцип. Искът за обезщетение трябва да се преценява от гледна точка на цялата система за съдебна защита на частноправ-

ните субекти, въведена с Договорите, тъй като допринася за ефективността ѝ. Член 47, ал. 1 от Хартата на основните права на ЕС препотвърждава принципа на ефективна съдебна защита и самото наличие на ефективен съдебен контрол, чието предназначение е да гарантира спазването на разпоредбите от правото на Съюза, е неделимо свързано със съществуването на правовата държава. СЕС има компетентност да се произнася по иск за обезщетение в частта му относно ограничителни мерки, предвидени в регламенти, основани на чл. 215ДФЕС, и необходимата съгласуваност на предвидената в правото на Съюза система за съдебна защита изисква, за да се избегне празнота в съдебната защита на съответните физически или юридически лица, Общият съд и СЕС да имат компетентност да се произнасят и по вредите, за които се твърди, че са претърпени поради ограничителни мерки, предвидени в решения ОВППС. Като разглежда основанията за обжалване обаче, СЕС намира, че установената грешка при прилагане на правото относно компетентността не се отразява на диспозитива на обжалваното съдебно решение, тъй като никое от тях не води до опровергаване на преценката на Общия съд за неоснователност на иска за обезщетение, и отхвърля в нейната цялост жалбата срещу решението му по дело T-552/15.

Решение на СЕС (голям състав) по дело [C-134/19 P](#)

Член 5, § 5, изр. 1 от Директива 2008/104/ЕО относно работа чрез агенции за временна заетост трябва да се тълкува в смисъл, че допуска национална правна уредба, която не ограничава броя на възможните последователни назначения на един и същ назначен чрез агенция за временна заетост работник в едно и също предприятие ползвател и която не поставя законосъобразността на използването на временната заетост в зависимост от посочването на причините от техническо естество или наложени от характера на производството, организацията или заместването, обуславящи това използване. Тази разпоредба обаче трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска държава членка да не приеме никакви мерки, за да запази временния характер на работата чрез агенция за временна заетост, както и национална правна уредба, в която не е предвидена никаква мярка за предотвратяване на последващи назначения на един и същ назначен чрез агенция за временна заетост работник в едно и също предприятие ползвател, с цел да се заобиколят разпоредбите на Директива 2008/104 като цяло.

Решение на СЕС по дело [C-681/18](#)

1) Като е приела мярката, предвидена в чл. 76, § 1, б. а) от Закона относно националното висше образование, която обвързва упражняването в Унгария на дейност по предоставяне на обучение, за което се издават дипломи, от чуждестранни висши учебни заведения, установени извън Европейското икономическо пространство (ЕИП), с условието унгарското правителство и правителството на държавата, където е седалището на съответното учебно заведение, да са сключили обвързващо международно споразумение, Унгария не е изпълнила задълженията си, произтичащи от чл. XVII от Общото споразумение по търговията с услуги (ГАТС), включено в приложение 1 Б от Споразумението за създаване на световната търговска организация, подписано в Маракеш и одобрено с Решение 94/800/ЕО на Съвета относно сключването от името на ЕО, що се отнася до въпроси от нейната компетентност, на споразуменията, постигнати на Уругвайския кръг на многостранните преговори (1986—1994 г.).

2) Като е приела мярката, предвидена в чл. 76, § 1, б. б) от Закона относно националното

висше образование, която обвързва упражняването в Унгария на образователна дейност от чуждестранни висши учебни заведения с условието тези учебни заведения да предлагат висше образование в държавата, в която е седалището им, доколкото тази разпоредба се прилага по отношение на висши учебни заведения, чието седалище е в трета страна — членка на Световната търговска организация, Унгария не е изпълнила задълженията си по чл. XVII от ГАТС, а доколкото тази разпоредба се прилага по отношение на висшите учебни заведения, чието седалище е в друга държава членка, Унгария не е изпълнила задълженията си по чл. 49 от ДФЕС и по чл. 16 от Директива 2006/123/ЕО относно услугите на вътрешния пазар.

3) Като е приела мерките, предвидени в чл. 76, § 1, б. а) и б) от Закона относно националното висше образование, Унгария не е изпълнила задълженията си, произтичащи от чл. 13, чл. 14, § 3 и чл. 16 от Хартата на основните права на ЕС.

*Решение на СЕС (голям състав)
по дело [C-66/18](#)*

Фондация „Български адвокати за правата на човека“

Гр. София 1000
Ул. „Гурко“ № 49, вх. А, ет. 3
Тел./Факс. : 02/980 39 67

e-mail: hrlawyer@blhr.org

www.blhr.org

Редактор на броя *Анна Гаврилова-Анчева*

Подбор на решенията на ЕСПЧ *Здравка Калайджиева*

За изготвянето на броя допринесоха и *София Разбойникова, Георгица Петкова, Десислава Джарова, Стоян Мадин.*

E-mail за връзка: hrlawyer@blhr.org

© Всички права запазени

Публикуваният текст не обвързва Европейския съд по правата на човека, Съвета на Европа или Съда на Европейския съюз.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на фонд „Активни граждани България“ по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация „Български адвокати за правата на човека“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на фонд „Активни граждани България“.